МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему**: ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОЗІ С. ХУТНІК.**

Виконав: студент 2 курсу, гр. 8.0354-мк-дн
спеціальності 035 «Філологія»
спеціалізації «Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша –польська»
освітньо-професійної програми
«Переклад та міжкультурні комунікації»
_____ О.В.Муравіна
Керівник_____ доц. Мацегора І.Л.
Рецензент_____ доц. Курилова Ю.Р.

Запоріжжя

2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *філологічний*
Кафедра *слов'янської філології*
Освітній рівень *магістр*
Спеціальність *035 «Філологія»*
Спеціалізація *035.033 «Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»*
Освітня програма *«Переклад та міжкультурні комунікації»*

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
слов'янської філології
Павленко І. Я.

_____
_«_____» _____202___року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
Муравіної Олени Володимирівни

Тема роботи: *Проблеми міжкультурної комунікації в прозі Сильвії Хутнік*

керівник роботи – *к.філол.н., доц. Мацегора І.Л.*
затверджені наказом ЗНУ від " 26 " лютого 2025 року № 340-с

2. Строк подання студентом роботи 08.12.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: *публікації в українських та польських медіа, монографії та статті, присвячені аналізованій проблемі.*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1) *Теоретичні та методологічні засади дослідження проблем міжкультурної комунікації;*
2) *Мова художнього твору як інструмент міжкультурної комунікації.Вербальна картина світу в прозі С.Хутнік.*

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

_____
_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	*Мацегора І.Л., доцент*		
2	*Мацегора І.Л., доцент*		
Вступ, висновки	*Мацегора І.Л., доцент*		

7. Дата видачі завдання *10.05.2025 р.*

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів написання дипломної Роботи	Строк виконання етапів роботи	**Примітка**
1	*Збір та систематизація матеріалу*	*травень-червень 2025 р.*	
2	*Аналіз науково-критичної літератури з обраної проблеми*	*липень 2025 р.*	
3	*Вступ*	*серпень 2025 р.*	
4	*Розділ 1.Теоретичні та методологічні засади дослідження проблем міжкультурної комунікації.*	*серпень 2025 р.*	
5	*Розділ 2.Мова художнього твору як інструмент міжкультурної комунікації.Вербальна картина світу в прозі С.Хутнік.*	*вересень 2025 р.*	
6	*Висновки*	*листопад 2025 р.*	
7	*Оформлення роботи*	*грудень 2025 р.*	
8	*Захист роботи*	*лютий 2026 р.*	

Студент _____ О.В.Муравіна
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ І.Л.Мацегора
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено.
Нормоконтролер _____ І.Л.Мацегора

РЕФЕРАТ

Текст магістерської роботи: 82 сторінки, 67 джерел.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ: творчість Сильвії Хутнік як феномен сучасної польської літератури.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ: проблеми міжкультурної комунікації в прозі Сильвії Хутнік.

МЕТА РОБОТИ: визначити закономірності висвітлення проблем міжкультурної комунікації в прозі Сильвії Хутнік.

ЗАВДАННЯ:

1. Проаналізувати сучасний стан наукового дослідження проблеми міжкультурної комунікації;

2. Визначити джерельну базу дослідження міжкультурної комунікації;

3. З’ясувати точки дотику та перспективи розвитку міжкультурної комунікації на прикладі літературних творів сучасних польських та українських авторів;

4. Розглянути закономірності представлення діалогу культур у романах С. Хутнік;

5. Охарактеризувати невербальне вираження національних особливостей у творах письменниці;

6. Виокремити соціальні ролі жінки в прозі С. Хутнік .

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ: Основними методами дослідження є: компаративний аналіз, що дозволяє порівнювати різні твори Сільвії Хутнік, а також зіставляти їх із іншими літературними текстами, що стосуються теми міжкультурної взаємодії; наративний аналіз, який дозволяє дослідити, як наративна форма сприяє розкриттю проблем міжкультурної комунікації; культурологічний аналіз, який зосереджується на дослідженні культурних кодів, символів і контекстів, які впливають на комунікативні практики персонажів; контекстуальний аналіз, що передбачає дослідження соціально-історичного контексту, у якому створювалися твори С. Хутнік, зокрема вплив глобалізації, міграційних процесів у Європі та постколоніальних дискурсів. Використання цих

методів у комплексі забезпечує глибоке розуміння міжкультурної комунікації в прозі С. Хутнік, дозволяючи розкрити як літературні, так і соціокультурні аспекти її творчості.

НАУКОВА НОВИЗНА: Дослідження творчості Сильвії Хутнік через призму міжкультурної комунікації є відносно новим напрямком у літературознавстві, оскільки більшість попередніх студій зосереджувалися на темах ідентичності, фемінізму чи урбаністики в її прозі. Аналіз міжкультурної комунікації дозволяє по-новому інтерпретувати її твори, акцентуючи увагу на комунікативних стратегіях, які використовують персонажі для подолання культурних бар'єрів. Це відкриває нові перспективи для розуміння того, як література може слугувати платформою для діалогу між культурами.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ: Дослідження проблем міжкультурної комунікації крізь призму літератури може мати прикладне значення, наприклад, для розробки освітніх програм, спрямованих на підвищення культурної компетентності, або для аналізу питань інтеграції мігрантів у сучасній Європі, що є особливо актуальним у контексті Польщі як країни, що активно взаємодіє з міграційними процесами.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ, ТРАНСКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД, МОВА ХУДОЖНЬОГОТВОРУ, КАРТИНА СВІТУ, НАЦІОНАЛЬНА ОСОБЛИВІСТЬ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, МІЖОСОБИСТІСНИЙ ДІАЛОГ, СОЦІАЛЬНА РОЛЬ, МОВНИЙ ДИСКУРС.

ABSTRACT

The text of the master's thesis is 82 pages and is based on 67 sources .

OBJECT OF RESEARCH : the work of Sylvia Hutnik as a phenomenon of modern Polish literature.
SUBJECT OF RESEARCH : problems of intercultural communication in the prose of Sylvia Hutnik .
PURPOSE OF THE WORK: to determine the patterns of coverage of intercultural communication problems in the prose of Sylvia Hutnik .
TASK :

1. Analyze the current state of scientific research problems intercultural communications ;

2. Identify the source base for research on intercultural communication;

3. Identify common ground and perspectives development of intercultural communication using the example of literary works modern Polish and Ukrainian authors ;

4. Consider the patterns of presentation of dialogues between cultures in the novels of S. Khutnik ;

5. Describe nonverbal expression national features in the works writers ;

6. Identify social roles Women in the prose of S. Hutnik .

RESEARCH METHODS : The main research methods are: comparative analysis, which allows us to compare different works by Sylvia Hutnik , as well as to compare them with other literary texts related to the topic of intercultural interaction; narrative analysis, which allows us to explore how the narrative form contributes to the disclosure of problems of intercultural communication; culturological analysis, which focuses on the study of cultural codes, symbols and contexts that influence the communicative practices of the characters; contextual analysis, which involves the study of the socio-historical context in which S. Hutnik's works were created , in particular the influence of globalization, migration processes in Europe and postcolonial discourses. The use of these methods in combination provides a deep understanding of intercultural

communication in S. Hutnik's prose , allowing us to reveal both literary and socio-cultural aspects of her work.

SCIENTIFIC NOVELTY: The study of Sylvia Hutnik's work through the prism of intercultural communication is a relatively new direction in literary studies, as most previous studies have focused on themes of identity, feminism, or urbanism in her prose. Analysis intercultural communications allows for a new interpretation her works, emphasizing attention to communicative strategies that use characters to overcome cultural barriers . This opens new perspectives for understanding how literature maybe serve as a platform for dialogue between cultures.

PRACTICAL MEANING : The study of intercultural communication problems through the prism of literature can have applied significance, for example, for the development of educational programs aimed at increasing cultural competence, or for the analysis of issues of migrant integration in modern Europe, which is especially relevant in the context of Poland as a country actively interacting with migration processes.

INTERCULTURAL COMMUNICATION, TRANSCULTURAL APPROACH, LANGUAGE OF ART, WORLD PICTURE, NATIONAL IDENTITY, GLOBALIZATION, INTERPERSONAL DIALOGUE, SOCIAL ROLE, LANGUAGE DISCOURSE.

ЗМІСТ

ВСТУП 9

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 12

1.1. Сучасний стан наукового дослідження проблеми 12

1.2. Джерельна база дослідження 20

1.3. Міжкультурна комунікація: точки дотику та перспективи розвитку на прикладі літературних творів сучасних польських та українських авторів 27

Висновки до розділу 1 33

РОЗДІЛ 2. МОВА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ. ВЕРБАЛЬНА КАРТИНА СВІТУ В ПРОЗІ С. ХУТНІК 36

2.1. Картина світу як віддзеркалення свідомості. Діалог культур у романах С. Хутнік 36

2.2. Невербальне вираження національних особливостей у творах письменниці 49

2.3. Соціальні ролі жінки в прозі С. Хутнік 59

Висновки до розділу 2 69

ВИСНОВКИ 73

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 77

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі, де глобалізація посилює контакти між різними культурами, питання міжкультурної комунікації набувають особливого значення. Література, зокрема проза Сильвії Хутнік, часто відображає ці процеси, досліджуючи конфлікти, непорозуміння та можливості діалогу між представниками різних культур. Аналіз її творів дозволяє глибше зрозуміти, як література реагує на ці виклики.

Сильвія Хутнік, сучасна польська письменниця, відома своєю увагою до тем ідентичності, міграції, культурного пограниччя та гендерних питань. Її твори, такі як "Dziewczyny z Portofino" чи "Kieszonkowy atlas kobiet", часто зображують персонажів, які перебувають на межі різних культур, мов і соціальних контекстів. Це робить її прозу ідеальним матеріалом для аналізу проблем міжкультурної комунікації.

Проза Сильвії Хутнік дозволяє дослідити, як літературні тексти стають платформою для осмислення міжкультурних конфліктів, стереотипів, адаптації чи асиміляції. Вивчення її творів сприяє розумінню того, як мистецтво слова може впливати на формування толерантності та міжкультурного діалогу в суспільстві.

Тема міжкультурної комунікації в літературі поєднує літературознавство, культурологію, соціологію та антропологію. Такий підхід є актуальним, оскільки відповідає сучасним тенденціям у гуманітарних науках, де акцент робиться на міждисциплінарних дослідженнях.

Творчість Сильвії Хутнік, хоча й визнана, залишається відносно малодослідженою в українському літературознавстві, особливо в контексті міжкультурної комунікації. Це відкриває простір для оригінального наукового внеску, що робить тему актуальною для академічного дослідження.

Мета дослідження: визначити закономірності висвітлення проблем міжкультурної комунікації в прозі Сильвії Хутнік.

Поставлена мета передбачає необхідність реалізації таких **завдань дослідження**:

1. Проаналізувати сучасний стан наукового дослідження проблеми міжкультурної комунікації;

2. Визначити джерельну базу дослідження міжкультурної комунікації;

3. З'ясувати точки дотику та перспективи розвитку міжкультурної комунікації на прикладі літературних творів сучасних польських та українських авторів;

4. Розглянути закономірності представлення діалогу культур у романах С. Хутнік;

5. Охарактеризувати невербальне вираження національних особливостей у творах письменниці;

6. Виокремити соціальні ролі жінки в прозі С. Хутнік .

Об'єкт дослідження: творчість Сильвії Хутнік як феномен сучасної польської літератури.

Предмет дослідження: проблеми міжкультурної комунікації в прозі Сильвії Хутнік.

Методи дослідження. Основними методами дослідження є: компаративний аналіз, що дозволяє порівнювати різні твори Сильвії Хутнік, а також зіставляти їх із іншими літературними текстами, що стосуються теми міжкультурної взаємодії; наративний аналіз, який дозволяє дослідити, як наративна форма сприяє розкриттю проблем міжкультурної комунікації; культурологічний аналіз, який зосереджується на дослідженні культурних кодів, символів і контекстів, які впливають на комунікативні практики персонажів; контекстуальний аналіз, що передбачає дослідження соціально-історичного контексту, у якому створювалися твори С. Хутнік, зокрема вплив глобалізації,

міграційних процесів у Європі та постколоніальних дискурсів. Використання цих методів у комплексі забезпечує глибоке розуміння міжкультурної комунікації в прозі С. Хутнік, дозволяючи розкрити як літературні, так і соціокультурні аспекти її творчості.

Наукова новизна дослідження. Дослідження творчості Сильвії Хутнік через призму міжкультурної комунікації є відносно новим напрямком у літературознавстві, оскільки більшість попередніх студій зосереджувалися на темах ідентичності, фемінізму чи урбаністики в її прозі. Аналіз міжкультурної комунікації дозволяє по-новому інтерпретувати її твори, акцентуючи увагу на комунікативних стратегіях, які використовують персонажі для подолання культурних бар'єрів. Це відкриває нові перспективи для розуміння того, як література може слугувати платформою для діалогу між культурами.

Теоретичне значення дослідження. Дослідження сприяє розвитку теорії міжкультурної комунікації, пропонуючи її адаптацію до літературного аналізу. У той час як більшість досліджень міжкультурної комунікації зосереджені на соціальних, психологічних чи лінгвістичних аспектах, аналіз художньої літератури відкриває нові можливості для розуміння комунікативних процесів. Твори С. Хутнік демонструють, як література може моделювати ситуації міжкультурної взаємодії, пропонуючи читачам не лише естетичний, але й когнітивний досвід.

Практичне значення дослідження. Дослідження проблем міжкультурної комунікації крізь призму літератури може мати прикладне значення, наприклад, для розробки освітніх програм, спрямованих на підвищення культурної компетентності, або для аналізу питань інтеграції мігрантів у сучасній Європі, що є особливо актуальним у контексті Польщі як країни, що активно взаємодіє з міграційними процесами.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

1.1. Сучасний стан наукового дослідження проблеми

Міжкультурна комунікація визначається як процес обміну інформацією, ідеями, почуттями та цінностями між індивідами або групами, які належать до різних культурних систем. Культура в цьому контексті розглядається як сукупність спільних цінностей, норм, вірувань, традицій, символів і практик, які формують спосіб життя певної спільноти. На відміну від міжособистісної чи групової комунікації, міжкультурна комунікація акцентує увагу на культурних відмінностях, які впливають на сприйняття, інтерпретацію та передачу інформації.

Основна особливість міжкультурної комунікації полягає в тому, що вона відбувається в умовах культурної різноманітності, де учасники взаємодії мають різні світоглядні парадигми, мовні системи та невербальні коди. Наприклад, жест, який в одній культурі сприймається як дружній, в іншій може бути образливим. Такі відмінності створюють потенційні бар’єри для ефективного спілкування, що робить міжкультурну комунікацію складним, але водночас захопливим об’єктом дослідження [1, с. 144].

Міжкультурна комунікація як об’єкт наукового дослідження в літературознавстві набуває дедалі більшої актуальності в сучасному глобалізованому світі, де культурні обміни стають невід’ємною частиною літературного дискурсу.

Міжкультурна комунікація в літературознавстві розглядається як процес взаємодії між представниками різних культурних традицій через літературні тексти, їх створення, сприйняття та інтерпретацію. Вона охоплює не лише обмін ідеями, цінностями та естетичними нормами, але й способи, якими ці обміни впливають на формування літературних канонів, жанрів і стилів. У сучасному

літературознавстві міжкультурна комунікація визначається як багатогранний феномен, що включає такі складові, як транскультурний діалог, гібридність та креолізацію, а також контекстуальну інтерпретацію [35, с. 125].

В межах транскультурного діалогу літературні тексти виступають як медіатори між культурами, дозволяючи авторам і читачам долати культурні бар'єри. Наприклад, переклади творів із однієї мови на іншу часто стають актами міжкультурної комунікації, що відкривають нові перспективи для сприйняття тексту.

Сучасна література нерідко відображає змішання культурних ідентичностей, коли автори, які належать до кількох культур, створюють тексти, що поєднують елементи різних традицій. Прикладом може бути творчість таких письменників, як Салман Рушді чи Чимаманда Нґозі Адічі, чиї романи синтезують західні та незахідні наративи.

Міжкультурна комунікація передбачає врахування культурного контексту як автора, так і читача, що впливає на сприйняття літературного твору. Це вимагає від літературознавців аналізу того, як культурні коди, символи та наративи резонують у різних культурних середовищах.

Сучасні дослідники, такі як Г. Бгабга чи Е. Саїд, підкреслюють, що міжкультурна комунікація в літературі не є одностороннім процесом, а радше динамічною взаємодією, що формує так звані "треті простори" – гібридні культурні зони, де виникають нові значення та ідентичності. Цей підхід дозволяє розглядати літературу як арену, де культури не лише стикаються, але й трансформуються [25, с. 110].

Сучасні літературознавчі дослідження міжкультурної комунікації спираються на кілька ключових теоретичних парадигм:

Постколоніальний підхід, розроблений такими науковцями, як Е. Саїд, Г. Ч. Співак і Г. Бгабга, аналізує, як література відображає та протистоїть колоніальним і постколоніальним впливам. Постколоніальна література часто

стає платформою для міжкультурної комунікації, де голоси маргіналізованих культур отримують можливість бути почутими [23, с. 88]. Наприклад, романи Джумпи Лахірі чи Арджуна Аппадурая розкривають досвід діаспор, які балансують між кількома культурними ідентичностями.

На відміну від мультикультуралізму, який акцентує на співіснуванні культур, транскультурний підхід, запропонований Л. Венгом, наголошує на їхній взаємопроникності та гібридності. У літературознавстві це проявляється в аналізі текстів, які не належать до однієї культури, а є продуктом культурного синтезу [59, p. 624]. Наприклад, сучасна японська література, зокрема твори Харукі Муракамі, поєднує елементи західної поп-культури з традиційними японськими мотивами.

Літературознавці, такі як Ю. Лотман, пропонують розглядати міжкультурну комунікацію через призму семіотики, де літературні тексти є системами знаків, що кодують і декодують культурні значення. Цей підхід дозволяє аналізувати, як культурні символи трансформуються при перетині кордонів, наприклад, у процесі перекладу чи адаптації.

Сучасні дослідження, спираючись на ідеї Ж. Женетта і М. Бахтіна, розглядають міжкультурну комунікацію як діалог наративів. Бахтінівська концепція поліфонії дозволяє аналізувати, як у літературному тексті співіснують різні культурні голоси, створюючи багатогранний діалог.

Сучасні літературознавчі дослідження міжкультурної комунікації використовують комплексний методологічний інструментарій, що поєднує традиційні та інноваційні підходи:

1. Компаративний аналіз. Порівняльне літературознавство залишається ключовим методом для вивчення міжкультурної комунікації. Воно дозволяє зіставляти літературні традиції різних культур, виявляючи спільне та відмінне. Наприклад, порівняння української літератури доби романтизму з європейськими

аналогами розкриває, як національні наративи взаємодіють із загальноєвропейськими.

2. Дискурс-аналіз. Цей метод, запозичений із соціальних наук, застосовується для вивчення того, як літературні тексти конструюють культурні ідентичності та ідеології. Дискурс-аналіз допомагає зрозуміти, як література відображає міжкультурні конфлікти чи гармонію [3, с. 37].

3. Інтертекстуальний підхід. Аналіз міжкультурної комунікації часто зосереджується на тому, як тексти однієї культури посилаються на тексти іншої, створюючи діалог між традиціями [2, с. 81]. Наприклад, сучасні європейські автори можуть використовувати мотиви східної поезії, як це робить, скажімо, німецький письменник Петер Гандке у своїх творах.

З появою цифрових технологій літературознавці дедалі частіше використовують методи аналізу великих даних, щоб досліджувати міжкультурні впливи. Наприклад, аналіз баз даних перекладів дозволяє виявити, які тексти найчастіше перетинають культурні кордони та як вони адаптуються.

Дослідження міжкультурної комунікації в літературознавстві стикається з низкою викликів. По-перше, це проблема культурної апропріації, коли одна культура використовує елементи іншої без належного розуміння їхнього контексту. По-друге, глобалізація може призводити до гомогенізації літературних форм, що загрожує втратою культурної унікальності. По-третє, переклад як ключовий механізм міжкультурної комунікації часто спотворює оригінальний зміст тексту, що вимагає від дослідників уваги до стратегій перекладу [15, с. 208].

Перспективи вивчення міжкультурної комунікації пов’язані з подальшим розвитком транскультурного підходу, який дозволяє уникати бінарного поділу на "своє" і "чуже". Крім того, зростає значення досліджень діаспорної літератури, яка відображає досвід міграції та культурної гібридності. Розвиток цифрових

технологій також відкриває нові можливості для аналізу міжкультурних зв’язків, зокрема через створення глобальних літературних архівів і платформ [12, с. 344].

У сучасному світі, де взаємодія між представниками різних культурних традицій стала повсякденною реальністю, міжкультурна комунікація виступає не лише як засіб обміну інформацією, але й як механізм формування взаєморозуміння, подолання стереотипів та створення спільного культурного простору.

Міжкультурна комунікація в культурології визначається як процес обміну значеннями, символами та смислами між представниками різних культур, які мають відмінні системи цінностей, норм, традицій та способів сприйняття світу. На відміну від міжособистісної чи міжгрупової комунікації, міжкультурна комунікація акцентує увагу на впливі культурних контекстів на процеси взаємодії. Сучасні дослідники, такі як М. Беннетт та Е. Т. Голл, наголошують, що міжкультурна комунікація охоплює не лише вербальні, але й невербальні аспекти, включаючи мову жестів, міміку, просторову поведінку та культурно зумовлені ритуали [52, p. 113].

Одним із ключових сучасних підходів до визначення міжкультурної комунікації є її розуміння як динамічного процесу, що передбачає адаптацію та трансформацію культурних ідентичностей учасників взаємодії. Наприклад, модель розвитку міжкультурної чутливості Беннетта підкреслює, що ефективна комунікація залежить від здатності індивідів переходити від етноцентричних поглядів до етнорелятивізму, тобто до визнання та прийняття культурних відмінностей як рівноцінних. Інший підхід, запропонований Гіртом Гофстеде, базується на аналізі культурних вимірів (таких як індивідуалізм-колективізм, дистанція влади, уникнення невизначеності), які впливають на стилі комунікації в різних суспільствах [53, p. 318].

Сучасні визначення міжкультурної комунікації також враховують вплив цифрових технологій. З появою соціальних мереж, платформ для

відеоконференцій та інших форм онлайн-взаємодії міжкультурна комунікація перестала бути виключно фізичною. Вона охоплює віртуальні простори, де культурні відмінності проявляються через текст, емодзі, меми та інші цифрові символи. Це вимагає від дослідників переосмислення традиційних моделей і врахування нових медіа як культурних артефактів [45, p. 11].

У культурології міжкультурна комунікація вивчається за допомогою комбінації якісних і кількісних методів, які дозволяють аналізувати як суб'єктивний досвід учасників комунікації, так і об'єктивні культурні феномени. Одним із основних методів є етнографічний підхід, який передбачає занурення дослідника в культурне середовище для спостереження за комунікативними практиками.

Наприклад, етнографічні дослідження можуть фокусуватися на аналізі ритуалів, свят або повсякденних взаємодій у мультикультурних спільнотах. Цей метод дозволяє виявити приховані культурні норми, які впливають на комунікацію.

Інший поширений метод – порівняльний аналіз, який використовується для зіставлення комунікативних стратегій у різних культурах. Зокрема, дослідники можуть порівнювати вербальні стилі (пряма чи непряма комунікація) або невербальні практики (дистанція між співрозмовниками, жести) у східних і західних суспільствах. Такий підхід часто спирається на моделі Гофстеде чи теорію високого та низького контексту Голла, де культури класифікуються за ступенем залежності від контексту в комунікації [52, p. 83].

Сучасні технології також відкривають нові можливості для вивчення міжкультурної комунікації. Аналіз великих даних дозволяє дослідникам обробляти величезні обсяги текстів, постів у соціальних мережах чи відеоконтенту для виявлення патернів міжкультурної взаємодії. Наприклад, аналіз коментарів на платформах, таких як X, може показати, як представники

різних культур реагують на одні й ті ж теми, виявляючи як спільні, так і відмінні риси в їхніх комунікативних стратегіях.

Критичний дискурс-аналіз є ще одним важливим інструментом, який застосовується для вивчення того, як влада, ідеологія та культурні стереотипи впливають на комунікацію. Цей метод дозволяє розкрити, як медіа, політичні дискурси чи освітні практики формують уявлення про "іншого" та впливають на міжкультурну взаємодію. Наприклад, аналіз новинних текстів може показати, як певні культури зображуються в медіа, що впливає на сприйняття та комунікацію між групами [44, s. 609].

Багато моделей міжкультурної комунікації, таких як виміри Гофстеде, критикуються за надмірне узагальнення та ігнорування внутрішньої різноманітності культур. Наприклад, уявлення про "азійську" чи "західну" культуру може не враховувати субкультурні відмінності чи індивідуальні особливості.

Швидкий розвиток цифрових технологій ускладнює аналіз міжкультурної комунікації. Віртуальні простори створюють нові форми взаємодії, які важко класифікувати за традиційними моделями. Наприклад, використання емодзі чи мемів може мати різні значення в різних культурах, що вимагає нових підходів до їх інтерпретації.

Етичні питання відіграють важливу роль у дослідженнях міжкультурної комунікації. Дослідники повинні уникати етноцентризму, стереотипізації та нав’язування власних культурних рамок. Це вимагає міждисциплінарного підходу, який поєднує культурологію, антропологію, соціологію та психологію для створення більш об’єктивних і чутливих до культурних контекстів досліджень [23, с. 87].

Сучасні підходи до вивчення міжкультурної комунікації в культурології відкривають широкі перспективи для подальших досліджень. Одним із ключових напрямів є інтеграція штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу

міжкультурних взаємодій у цифровому просторі. Наприклад, алгоритми можуть допомогти виявляти патерни в комунікації на основі великих даних, що сприяє глибшому розумінню культурних відмінностей.

Інший перспективний напрям – розвиток освітніх програм із міжкультурної компетентності. У сучасному світі, де міжкультурна взаємодія є невід'ємною частиною професійної та особистої сфери, навчання ефективним комунікативним стратегіям стає необхідністю. Культурологія може відігравати ключову роль у розробці таких програм, надаючи теоретичну основу для практичних навичок [26, с. 19].

Нарешті, міжкультурна комунікація дедалі більше розглядається як інструмент для вирішення глобальних проблем, таких як конфлікти, дискримінація чи кліматичні виклики. Дослідження в цій галузі можуть сприяти створенню діалогу між культурами, який базується на взаємоповазі та співпраці.

Отже, міжкультурна комунікація є складним, але надзвичайно важливим процесом, який вимагає глибокого розуміння культурних відмінностей, гнучкості та емпатії. Вона базується на принципах культурної чутливості, активного слухання та міжкультурної компетентності, які допомагають долати бар'єри, спричинені мовними, невербальними чи ціннісними відмінностями.

Міжкультурна комунікація в літературознавстві відображає динаміку глобальних культурних процесів. Сучасні підходи до її вивчення поєднують постколоніальні, транскультурні, семіотичні та наративні перспективи, що дозволяють глибше зрозуміти, як література стає простором діалогу між культурами. Методологічний арсенал літературознавців розширюється завдяки інтеграції традиційних і цифрових методів, що відкриває нові горизонти для аналізу. У контексті глобалізації міжкультурна комунікація залишається ключовим інструментом для осмислення культурної різноманітності та її відображення в літературних текстах, сприяючи формуванню більш інклюзивного та діалогічного літературного дискурсу.

Міжкультурна комунікація в культурології залучає різноманітні методи – від етнографії до аналізу великих даних – для розуміння того, як культурні контексти формують комунікативні процеси. Водночас швидкий розвиток технологій, глобалізація та етичні виклики змушують переосмислювати традиційні підходи та шукати нові способи аналізу.

1.2. Джерельна база дослідження

Концепція міжкультурної комунікації нині охоплює широкий спектр рівнів – від міжособистісної взаємодії представників різних соціальних груп із відмінними культурними світами до діалогу між носіями різних національних культур чи навіть цивілізацій.

У контексті зростання практичної взаємодії між різними культурами особливо актуальним стає завдання теоретичного аналізу шляхів і засобів забезпечення максимального взаєморозуміння, запобігання конфліктам, а також досягнення глибшого усвідомлення спільності людської долі та психологічної єдності, незалежно від ступеня культурних відмінностей. Така політика спирається на розвиток моральних якостей і відносин, зокрема співчуття, толерантності, емпатії та співпраці з різними національними культурами, адже всі вони є частиною єдиної глобальної системи взаємозв’язків, що охоплює не лише економічні, а й екологічні, культурні, політичні, соціальні та моральні аспекти.

При аналізі різних поглядів, представлених у спеціальній літературі щодо змісту поняття «міжкультурна комунікація», можна помітити, що автори включають до нього явища різного характеру. Виведення цього поняття дедуктивним шляхом ускладнене, оскільки терміни «комунікація» і «культура» можуть інтерпретуватися по-різному [4, с. 170].

Серед численних факторів, що впливають на людей, варто звернути увагу на ті, що визначають організацію їхнього повсякденного життя, а також

дослідити норми, які регулюють суспільні відносини, духовні стандарти, моделі поведінки, цінності та ідеали. Культуру можна розглядати як комплексний спосіб існування, що включає переконання, соціальні установки, цінності, які відображають мислення та світосприйняття індивідів, а також звичаї, моральні норми, що визначають припустимі й неприпустимі дії, і закони, які регулюють діяльність груп та інститутів [9, с. 208].

Таким чином, поняття «культура» є ключовим, оскільки воно дозволяє оперувати такими категоріями, як загальний досвід, норми, цінності, переконання та інститути. Це дає змогу аналізувати життєвий устрій людей у межах однієї культури, порівнювати її з іншими, а також проводити соціологічні дослідження на макро- та мікрорівнях, виходячи за межі групових особливостей.

Для розуміння міжкультурної комунікації необхідно визначити основні характеристики культури. Аналіз свідчить, що до них належать: по-перше, культура є результатом соціальної, а не біологічної діяльності людини; по-друге, вона має історичний розвиток, і кожне покоління додає до неї нові цінності; по-третє, культура відіграє важливу роль у формуванні особистості, впливаючи на її внутрішній світ через норми та цінності певного суспільства [10, с. 272].

Отже, культура – це спосіб організації людської діяльності, який проявляється в матеріальних і духовних продуктах, таких як системи цінностей, норми, традиції та діяльність інститутів. Вона є сукупним способом життя та відображає особливості свідомості й поведінки індивідів, груп і спільнот. Ці ціннісні та комунікативні аспекти дозволяють вирішувати дослідницькі завдання.

Вивчення повсякденного життя, міжособистісних відносин, емоцій, поведінкових установок, ціннісних орієнтацій та інших елементів менталітету, а також порівняння сучасних ментальностей із тими, що відображають схожі соціально-економічні та політичні закономірності, становить важливу наукову проблему. Соціологічний аналіз менталітету має особливе значення як соціокультурна детермінанта.

Термін «міжкультурна комунікація», згідно з думкою М. Колінько, може застосовуватися до таких ситуацій:

1. Культура X запозичує елементи культури Y (технології, моду, ідеології тощо).

2. Представник культури X спільно з представником культури Y займається певною діяльністю (навчання, робота за кордоном, спільні проєкти).

3. Носій культури X взаємодіє з текстами своєї культури, але з іншої історичної епохи (наприклад, середньовічна література).

4. Представник субкультури X1 національної культури X спілкується з представником субкультури X2 (молодіжної, професійної тощо).

5. Носій культури X досліджує культуру Y для вивчення її особливостей (культурологічні, країнознавчі дослідження).

6. Носій культури X взаємодіє з текстами про культуру Y:

6.1. у процесі професійного навчання (наприклад, країнознавство),

6.2. через сприйняття масової інформації (репортажі, нотатки про подорожі).

7. Носій культури X спілкується з носієм культури Y:

7.1. у прямому свідомому контакті,

7.2. опосередковано, спостерігаючи за комунікацією носіїв культури Y.

8. Носій культури X спілкується з носієм культури Y:

8.1. мовою X через посередника,

8.2. безпосередньо мовою Y за умови її знання.

9. Носій культури X адаптує тексти культури Y для використання в культурі X (переклад, адаптація).

10. Носій культури X взаємодіє з письмовими текстами культури Y:

10.1. у перекладеній чи адаптованій формі,

10.2. в оригіналі.

11. Носії культур X і Y долають стереотипи, створюють довіру та досягають взаєморозуміння:

11.1. у прямому спілкуванні,

11.2. під час спеціальних навчальних заходів.

12. Фахівець допомагає вирішити конфлікти між носіями культур X і Y.

13. Носії культур X і Y співпрацюють у вирішенні глобальних завдань (збереження миру, захист довкілля тощо) [15, с. 49].

Цей перелік демонструє складність і різноманітність міжкультурної комунікації, а також виклики, пов'язані з її систематизацією.

Успішна міжкультурна взаємодія вимагає розуміння того, як культурні відмінності впливають на спілкування, поведінку та сприйняття. Для пояснення цих процесів учені розробили низку моделей міжкультурної комунікації, які допомагають систематизувати знання про культурні впливи та вдосконалювати міжкультурну взаємодію.

Однією з найвпливовіших моделей міжкультурної комунікації є концепція високого та низького контексту, запропонована антропологом Едвардом Т. Голлом. У своїй праці «За межами культури» Голл стверджує, що культури можна класифікувати за ступенем залежності від контексту в процесі комунікації [52, p. 14].

У висококонтекстних культурах (наприклад, Японія, Китай, країни Близького Сходу) значна частина інформації передається невербально – через жести, тон голосу, соціальний статус співрозмовників чи ситуацію. У таких культурах повідомлення часто є імпліцитними, а співрозмовники покладаються на спільне розуміння культурних норм і цінностей. Натомість у низькоконтекстних культурах (наприклад, США, Німеччина, країни Скандинавії) комунікація є більш прямою, експліцитною, а значення повідомлення здебільшого залежить від вербального змісту [52, с. 30].

Ця модель допомагає пояснити, чому представники різних культур можуть неправильно інтерпретувати один одного. Наприклад, у висококонтекстній культурі мовчання може бути значущим елементом комунікації, тоді як у низькоконтекстній культурі воно може сприйматися як незручність або брак зацікавленості. Модель Голла широко застосовується в бізнесі, дипломатії та освіті для аналізу міжкультурних непорозумінь і вдосконалення стратегій спілкування.

Інший важливий підхід до міжкультурної комунікації запропонував нідерландський соціолог Гірт Гофстеде, який розробив модель культурних вимірів на основі масштабного дослідження цінностей працівників компанії IBM у різних країнах. Г. Гофстеде визначив шість основних вимірів, які описують відмінності між культурами: дистанція влади, індивідуалізм проти колективізму, маскулінність проти фемінності, уникнення невизначеності, довгострокова проти короткострокової орієнтації та поблажливість проти стриманість [53, p. 73].

Наприклад, вимір «індивідуалізм проти колективізму» пояснює, наскільки в культурі цінуються індивідуальні досягнення порівняно з груповою гармонією. У індивідуалістичних культурах люди схильні підкреслювати власні інтереси та незалежність, тоді як у колективістських культурах пріоритет надається груповій згуртованості та лояльності. Ці виміри впливають на комунікативні стратегії: наприклад, у колективістських культурах уникнення прямого конфлікту є нормою, тоді як в індивідуалістичних культурах відкрита критика може бути більш прийнятною [53, p. 81].

Модель Гофстеде є цінним інструментом для аналізу міжкультурних відмінностей у бізнесі, менеджменті та маркетингу. Проте її критикують за надмірну узагальненість і статичність, оскільки вона базується на даних, зібраних у конкретний історичний період, і не завжди враховує динамічність культур.

Концепція культурного інтелекту (CQ), розроблена Крістофером Ерлі та Сун Анг, є відносно новим підходом до міжкультурної комунікації. У книзі

«Культурний інтелект» А. Солодка, інтерпретуючи зазначену концепцію, пропонує розглядати CQ як здатність людини ефективно взаємодіяти в міжкультурних ситуаціях [32, с. 91]. Модель складається з чотирьох компонентів: когнітивного (знання про культури), метакогнітивного (усвідомлення та контроль власних культурних упереджень), мотиваційного (бажання взаємодіяти з іншими культурами) та поведінкового (здатність адаптувати свою поведінку до культурного контексту) [32, с. 85].

На відміну від моделей Голла чи Гофстеде, які зосереджені на характеристиках культур, CQ акцентує увагу на індивідуальних здібностях людини. Наприклад, людина з високим рівнем CQ може ефективно спілкуватися з представниками іншої культури, навіть якщо вона не має глибоких знань про цю культуру, завдяки гнучкості та емпатії. Ця модель набула популярності в освіті, міжнародному бізнесі та тренінгах із міжкультурної компетентності, оскільки вона пропонує практичні інструменти для розвитку навичок міжкультурної взаємодії.

Стелла Тінг-Тумі, дослідниця міжкультурної комунікації, розробила модель, яка акцентує на комунікативних стилях і стратегіях вирішення конфліктів у міжкультурних ситуаціях [57, p. 90]. Вона виділяє три основні стилі комунікації: прямий, непрямий і орієнтований на збереження обличчя.

Прямий стиль характерний для низькоконтекстних культур, де люди висловлюють свої думки відкрито. Непрямий стиль, поширений у висококонтекстних культурах, передбачає використання натяків і уникнення прямих конфронтацій. Орієнтація на збереження обличчя, яка є особливо важливою в азійських культурах, підкреслює необхідність підтримувати гідність і гармонію у взаємодії [57, p. 119].

Модель Тінг-Тумі допомагає зрозуміти, як культурні цінності впливають на стратегії вирішення конфліктів. Наприклад, у культурах, орієнтованих на збереження обличчя, критика може бути виражена опосередковано, щоб

уникнути приниження співрозмовника. Ця модель є корисною для тренінгів із міжкультурного менеджменту та медіації.

Канадський психолог Джон В. Беррі запропонував модель акультурації, яка описує процеси адаптації індивідів до нової культурної середи. У своїй роботі Дж. Беррі виділяє чотири стратегії акультурації: асиміляція (прийняття нової культури з відмовою від власної), сепарація (збереження власної культури з відмовою від нової), інтеграція (поєднання елементів обох культур) і маргіналізація (відмова від обох культур) [40, p. 701]. Ця модель підкреслює динамічний характер міжкультурної комунікації, коли індивіди постійно адаптуються до нових умов.

Модель Дж. Беррі є особливо актуальною в контексті міграції та глобалізації, коли люди змушені взаємодіяти з іншими культурами на постійній основі. Вона допомагає пояснити, чому одні люди успішно інтегруються в нове суспільство, тоді як інші відчувають культурний шок або ізоляцію.

Кожна з розглянутих моделей має свої сильні сторони та обмеження. Модель Голла є простою і зрозумілою, але вона не враховує внутрішньокультурних відмінностей і може спрощувати складні комунікативні процеси. Модель Гофстеде пропонує систематичний підхід до аналізу культур, але її критикують за узагальнення та ігнорування культурної динаміки.

Модель CQ акцентує на індивідуальних здібностях, але потребує емпіричних даних для оцінки ефективності. Модель Тінг-Тумі є цінною для аналізу конфліктів, але її застосування обмежене конкретними комунікативними ситуаціями. Нарешті, модель Беррі підкреслює адаптацію, але не завжди враховує структурні фактори, такі як економічні чи політичні бар’єри.

Моделі міжкультурної комунікації є важливими інструментами для розуміння того, як культурні відмінності впливають на взаємодію між людьми. Вони допомагають не лише пояснити причини непорозумінь, а й розробити стратегії для їх подолання. Від контекстуального підходу Голла до індивідуально

орієнтованої моделі CQ, ці теоретичні рамки пропонують різноманітні перспективи для аналізу міжкультурної комунікації. У сучасному світі, де міжкультурні контакти стають дедалі частішими, ці моделі залишаються незамінними для дослідників, практиків і всіх, хто прагне ефективно взаємодіяти в глобалізованому суспільстві.

1.3. Міжкультурна комунікація: точки дотику та перспективи розвитку на прикладі літературних творів сучасних польських та українських авторів

Література завжди була дзеркалом суспільства, відображаючи його цінності, конфлікти, прагнення та трансформації. У контексті глобалізації, коли міжкультурні взаємодії стають дедалі інтенсивнішими, література відіграє ключову роль у висвітленні, осмисленні та формуванні цих взаємодій. Вона не лише документує контакти між культурами, але й створює простір для діалогу, розуміння та критичного аналізу.

Література, від епічних поем давнини до сучасних романів, завжди фіксувала моменти зустрічі різних культур. У давніх текстах, таких як «Одіссея» Гомера, ми бачимо, як герой стикається з різними народами, їхніми звичаями та світоглядами, що дозволяє читачу зануритися в уявлення про інакшість [22, с. 38].

У середньовічній літературі, наприклад у творах Марко Поло чи арабських мандрівників, таких як Ібн Баттута, міжкультурні взаємодії відображаються через описи екзотичних земель і народів, хоча часто через призму етноцентризму. Ці тексти не лише документують контакти, але й формують уявлення однієї культури про іншу, впливаючи на сприйняття інакшості [21, с. 277].

У сучасній літературі міжкультурні взаємодії стають ще більш складними та багатогранними. Постколоніальні автори, такі як Чинуа Ачебе чи Салман Рушді, використовують літературу для висвітлення наслідків колоніалізму, гібридності культур та боротьби за ідентичність у глобалізованому світі.

Наприклад, у романі Ачебе «Things Fall Apart» зображено зіткнення традиційної культури ігбо з європейським колоніалізмом, що дозволяє читачу зрозуміти, як зовнішні впливи трансформують локальні традиції. Таким чином, література стає не лише хронікою міжкультурних контактів, але й платформою для аналізу їхнього впливу на суспільство [31, с. 477].

Однією з ключових функцій літератури є створення простору для діалогу між культурами. Через художні образи, наративи та символи література дозволяє читачам зануритися в досвід іншої культури, не виходячи за межі власного світу.

Наприклад, романи японського письменника Харукі Муракамі, такі як «Норвезький ліс», поєднують елементи японської культури з універсальними темами самотності та пошуку сенсу, що робить їх зрозумілими для читачів з усього світу. Такий діалог сприяє емпатії та розумінню, дозволяючи подолати стереотипи та упередження [54, p. 419].

Література також створює можливість для саморефлексії культур. У творах мігрантської літератури, наприклад у романах Жумпи Лахірі чи Халеда Госсейні, зображено досвід людей, які живуть між двома культурами, балансуючи між збереженням власної ідентичності та адаптацією до нової. У романі Лахірі «The Namesake» досліджується життя індійської сім'ї в Америці, де міжкультурні взаємодії проявляються через конфлікти поколінь, мовні бар'єри та пошук приналежності. Такі твори не лише відображають реалії міграції, але й сприяють глибшому розумінню складності культурної ідентичності.

Міжкультурні взаємодії не завжди є гармонійними; вони часто супроводжуються конфліктами, непорозумінням та боротьбою за владу. Література виступає як інструмент критичного аналізу цих конфліктів, розкриваючи їхні причини та наслідки [56, p. 28].

Наприклад, у творах Джозефа Конрада, таких як «Серце темряви», зображено колоніальні взаємодії між Європою та Африкою, де автор критикує експлуатацію та дегуманізацію, притаманні імперіалізму. Хоча сам Конрад писав

із позиції європейця, його твори відкривають дискусію про етичні аспекти міжкультурних контактів.

Сучасна література продовжує цю традицію, звертаючись до таких тем, як расизм, ксенофобія та культурна асиміляція. У романі Зеді Сміт «White Teeth» досліджуються міжкультурні напруження в мультикультурному Лондоні, де персонажі з різних етнічних і культурних середовищ стикаються з проблемами інтеграції та збереження власної ідентичності. Такі твори не лише висвітлюють конфлікти, але й пропонують шляхи до їхнього вирішення через діалог, взаємоповагу та визнання різноманітності [54, p. 89].

Література має унікальну здатність формувати міжкультурну свідомість, сприяючи розумінню та толерантності. Через художнє слово вона дозволяє читачам не лише дізнатися про інші культури, але й відчути їхній досвід. Наприклад, у творах латиноамериканських письменників, таких як Габріель Гарсія Маркес, елементи магічного реалізму поєднуються з культурними особливостями регіону, що робить латиноамериканську культуру доступною та привабливою для глобальної аудиторії [2, с. 11].

Крім того, література може впливати на суспільну думку та політику, формуючи ставлення до міжкультурних взаємодій. Наприклад, роман Гарпер Лі «To Kill a Mockingbird» став важливим текстом у боротьбі проти расової дискримінації в США, демонструючи, як література може сприяти соціальним змінам [1, с. 147].

Міжкультурна комунікація, як особливий вид взаємодії між представниками різних культур, відіграє ключову роль у сучасному глобалізованому світі. Вона передбачає не лише обмін інформацією, а й глибше розуміння цінностей, традицій, історичного досвіду та світогляду інших народів.

У цьому контексті література виступає одним із найефективніших інструментів міжкультурного діалогу, адже через художні твори автори передають унікальний досвід своїх культур, водночас створюючи простір для

взаємного порозуміння. Сучасна польська та українська література, зважаючи на історичну близькість, спільні виклики та культурні перехрестя, є особливо плідним полем для аналізу міжкультурної комунікації.

Польща та Україна мають тривалу історію спільного існування, яка охоплює століття сусідства, політичних союзів, конфліктів і культурного обміну. Ця історія відображена в літературі обох народів, що часто звертається до спільних тем: боротьби за незалежність, травм воєнного минулого, пошуку національної ідентичності [10, с. 272]. У сучасній літературі польські та українські письменники продовжують осмислювати ці теми, але вже в нових реаліях, зумовлених глобалізацією, європейською інтеграцією та сучасними викликами, такими як війна в Україні чи міграційні процеси.

Точки дотику міжкультурної комунікації в літературі двох країн виявляються через спільні наративи, які відображають історичну пам’ять і сучасні реалії. Наприклад, польські письменники, такі як Ольга Токарчук, Анджей Стасюк чи Щепан Твардох, часто звертаються до теми пограниччя, де польська культура перетинається з українською, литовською чи білоруською. У їхніх творах пограниччя постає не лише як географічний простір, а й як метафора культурного діалогу, де різні ідентичності співіснують і взаємодіють. Українські письменники, такі як Юрій Андрухович, Оксана Забужко чи Сергій Жадан, також звертаються до пограниччя, розглядаючи його як місце, де формується гібридна ідентичність, що поєднує український, польський і російський культурні впливи [28, с. 318].

Однією з ключових точок дотику є спільна історична пам’ять, яка часто осмислюється через призму травматичних подій. Наприклад, у романі Щепана Твардоха «Морфій» («Morfina») польський автор звертається до теми Другої світової війни, зокрема до складних польсько-українських відносин на тлі конфліктів на Волині. Цей твір не лише відтворює історичні реалії, а й пропонує

читачеві задуматися над питаннями вини, примирення та можливості співіснування після трагедій.

Аналогічно, у творах Сергія Жадана, зокрема в романі «Ворошиловград», простежується осмислення пострадянського простору, де українська ідентичність формується на межі з іншими культурами, включаючи польську. Жадан часто використовує образи Східної України як пограниччя, де стикаються різні історичні наративи.

Ще однією точкою дотику є тема міграції та діаспори. Сучасна польська література, наприклад, твори Анджея Стасюка («На дорозі до Бабадагу» – «Jadąc do Babadag»), досліджує рух людей і культур через кордони Центральної та Східної Європи. Стасюк описує подорожі, під час яких польська культура стикається з українською, угорською чи ромською, створюючи багатоголосий наратив про Європу як спільний простір. В українській літературі ця тема також присутня, зокрема в творах Оксани Забужко, яка в есеїстиці («З мапи книг і людей») розмірковує про досвід української діаспори в Польщі та інших країнах, а також про виклики інтеграції в європейський культурний простір [33, с. 91].

Міжкультурна комунікація в літературі також виявляється через переклад, який є не лише технічним актом, а й способом передачі культурних кодів. Переклад літературних творів є одним із ключових механізмів міжкультурної комунікації, адже він дозволяє долати мовні бар’єри та знайомити читачів із культурними особливостями іншої нації. В Україні польська література представлена завдяки зусиллям як професійних перекладачів, так і письменників, які самі займаються перекладами. Серед них Юрій Андрухович, Андрій Бондар, Остап Сливинський, Наталка Сняданко, Сергій Жадан та інші. Ці автори не лише перекладають, але й інтерпретують польські твори, додаючи до них власний культурний контекст, що збагачує сприйняття [34, с. 55].

Наприклад, переклад Юрієм Андруховичем творів Бруно Шульца, зокрема "Цинамонових крамниць", став значною подією в українській літературі. Шульц,

польський письменник єврейського походження, народжений у Дрогобичі, є прикладом автора, чия творчість органічно поєднує польські, українські та єврейські культурні елементи. Його міфопоетична проза, що відображає мультикультурний простір Галичини, стала своєрідним мостом між культурами. Переклад Андруховича не лише повернув Шульца в український культурний обіг, але й підкреслив його значення як постаті, що належить обом традиціям [34, с. 59].

З іншого боку, польські переклади сучасних українських авторів, таких як Оксана Забужко, Юрій Андрухович чи Сергій Жадан, сприяють популяризації української літератури в Польщі. Наприклад, твори Забужко, що торкаються питань історичної пам’яті та гендерної ідентичності, резонують із польськими читачами, які також переосмислюють власну історію. Переклад її роману "Музей покинутих секретів" польською мовою став важливим кроком у діалозі про спільні травми та примирення

Незважаючи на численні точки дотику, міжкультурна комунікація через літературу стикається з певними викликами. Одним із них є мовний бар’єр, який ускладнює сприйняття творів у їхній оригінальній формі. Хоча переклад відіграє важливу роль, він не завжди може передати всі нюанси оригіналу, особливо коли йдеться про культурно-специфічні елементи, такі як гумор чи історичні алюзії.

Іншим викликом є стереотипи та упередження, які можуть впливати на сприйняття літератури іншої культури. Наприклад, деякі польські читачі можуть негативно реагувати на використання російської мови українцями, що відображає ширші соціокультурні напруження.

Однак ці виклики відкривають нові можливості. Наприклад, література може стати інструментом для подолання стереотипів шляхом створення емпатії та розуміння. Твори, які звертаються до спільної історії чи сучасних проблем, таких як війна в Україні, сприяють діалогу про примирення та співпрацю.

Польсько-українські відносини, які, за словами дослідників, «розквітли» на початку війни, але згодом почали «в'янути» через політичні та економічні розбіжності, можуть бути зміцнені через літературний діалог, який нагадує про спільні цінності та мету [58, s. 24].

Література відіграє важливу роль у відображенні міжкультурних взаємодій, виступаючи одночасно як хроніка, діалог, критика та інструмент формування свідомості. Вона документує історичні та сучасні контакти між культурами, створює простір для емпатії та розуміння, аналізує конфлікти та пропонує шляхи до їхнього вирішення.

У глобалізованому світі, де міжкультурні взаємодії стають дедалі складнішими, література залишається незамінним засобом для осмислення цих процесів, сприяючи побудові більш інклюзивного та толерантного суспільства. Через художні образи та наративи вона не лише відображає реальність, але й формує її, закликаючи до діалогу, рефлексії та поваги до інакшості.

Сучасна польська та українська література є важливим інструментом міжкультурної комунікації, який дозволяє не лише відображати спільну історію та виклики, а й створювати нові наративи для порозуміння. Точки дотику, такі як історична пам'ять, пограниччя, міграція та переклад, формують основу для діалогу між двома культурами.

Висновки до розділу 1

Міжкультурна комунікація є складним, але надзвичайно важливим процесом, який вимагає глибокого розуміння культурних відмінностей, гнучкості та емпатії. Вона базується на принципах культурної чутливості, активного слухання та міжкультурної компетентності, які допомагають долати бар'єри, спричинені мовними, невербальними чи ціннісними відмінностями.

Міжкультурна комунікація в літературознавстві відображає динаміку глобальних культурних процесів. Сучасні підходи до її вивчення поєднують

постколоніальні, транскультурні, семіотичні та наративні перспективи, що дозволяють глибше зрозуміти, як література стає простором діалогу між культурами. Методологічний арсенал літературознавців розширюється завдяки інтеграції традиційних і цифрових методів, що відкриває нові горизонти для аналізу. У контексті глобалізації міжкультурна комунікація залишається ключовим інструментом для осмислення культурної різноманітності та її відображення в літературних текстах, сприяючи формуванню більш інклюзивного та діалогічного літературного дискурсу.

Міжкультурна комунікація в культурології залучає різноманітні методи – від етнографії до аналізу великих даних – для розуміння того, як культурні контексти формують комунікативні процеси. Водночас швидкий розвиток технологій, глобалізація та етичні виклики змушують переосмислювати традиційні підходи та шукати нові способи аналізу.

Моделі міжкультурної комунікації є важливими інструментами для розуміння того, як культурні відмінності впливають на взаємодію між людьми. Вони допомагають не лише пояснити причини непорозумінь, а й розробити стратегії для їх подолання. Від контекстуального підходу Голла до індивідуально орієнтованої моделі CQ, ці теоретичні рамки пропонують різноманітні перспективи для аналізу міжкультурної комунікації. У сучасному світі, де міжкультурні контакти стають дедалі частішими, ці моделі залишаються незамінними для дослідників, практиків і всіх, хто прагне ефективно взаємодіяти в глобалізованому суспільстві.

Література відіграє важливу роль у відображенні міжкультурних взаємодій, виступаючи одночасно як хроніка, діалог, критика та інструмент формування свідомості. Вона документує історичні та сучасні контакти між культурами, створює простір для емпатії та розуміння, аналізує конфлікти та пропонує шляхи до їхнього вирішення.

У глобалізованому світі, де міжкультурні взаємодії стають дедалі складнішими, література залишається незамінним засобом для осмислення цих процесів, сприяючи побудові більш інклюзивного та толерантного суспільства. Через художні образи та наративи вона не лише відображає реальність, але й формує її, закликаючи до діалогу, рефлексії та поваги до інакшості.

Сучасна польська та українська література є важливим інструментом міжкультурної комунікації, який дозволяє не лише відображати спільну історію та виклики, а й створювати нові наративи для порозуміння. Точки дотику, такі як історична пам’ять, пограниччя, міграція та переклад, формують основу для діалогу між двома культурами.

РОЗДІЛ 2. МОВА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ. ВЕРБАЛЬНА КАРТИНА СВІТУ В ПРОЗІ С. ХУТНІК

2.1. Картина світу як віддзеркалення свідомості. Діалог культур у романах С. Хутнік

Концепція діалогу культур передбачає взаємодію між культурними суб'єктами, що не призводить до асиміляції чи втрати унікальності, а сприяє взаємообміну та взаємотрансформації. У творчості Сильвії Хутнік цей діалог проявляється через зображення персонажів, які перебувають на перетині культур, а також через використання наративних стратегій, що дозволяють читачеві відчути напругу між різними культурними кодами.

У центрі роману Сильвії Хутнік «Cwaniary» опиняється життя чотирьох жінок із варшавського району Прага, які, попри свою маргіналізованість, створюють власну систему цінностей і борються за виживання у світі, де перетинаються локальні традиції, посткомуністична реальність і глобалізаційні впливи. Одним із ключових аспектів роману є діалог культур, який проявляється через зіткнення різних ідентичностей, історичних наративів і соціальних контекстів.

Район Прага, де розгортаються події роману, є не просто фоном, а повноцінним персонажем, що формує ідентичність героїнь. Прага у Хутнік – це місце з багатою історією, яке зберігає пам'ять про довоєнну Варшаву, післявоєнну відбудову та посткомуністичну трансформацію. Авторка майстерно відтворює локальну культуру Праги через мову, звичаї та побутові деталі, що контрастують із глобалізованим образом сучасної Варшави.

Одним із проявів локальної культури є діалект і специфічна лексика, яку використовують героїні. Наприклад, у романі звучить фраза: „*Tu na Pradze to my*

swoje mamy, swoje cwaniarstwo, swoje życie. Niech się ci z centrum nie wtrącają" [47, s. 13].

Ця цитата підкреслює гордість за локальну ідентичність і протиставлення «своєї» Праги «чужому» центру Варшави, який асоціюється з елітарною культурою та глобалізацією. Героїні, такі як Галіна, Стефа, Целя чи Броня, втілюють дух пражан – людей, які виживають завдяки кмітливості та солідарності, що є своєрідним культурним кодом району.

Локальна культура Праги у романі також пов'язана з історичною пам'яттю. С. Хутнік звертається до травматичних подій, таких як Варшавське повстання 1944 року, яке залишило глибокий слід у колективній свідомості пражан. Наприклад, описуючи старі будинки, авторка зазначає: „*Te kamienice pamiętają powstanie, pamiętają getto, pamiętają wszystko. A my? My tylko sprzątamy po nich*" [47, s. 24].

Ця цитата ілюструє, як локальна пам'ять стає частиною ідентичності героїнь, але водночас підкреслює їхню маргіналізацію – вони лише «прибирають» за історією, не маючи можливості впливати на неї. Таким чином, Сильвія Хутнік створює діалог між історичним минулим і сучасністю, де локальна культура Праги виступає як опір глобалізаційним тенденціям.

Глобалізація у романі постає як сила, що загрожує локальній ідентичності, але водночас відкриває нові можливості для героїнь. Хутнік зображує сучасну Варшаву як місто, де стираються межі між локальним і глобальним, але цей процес не є гармонійним.

Героїні роману стикаються з новими економічними реаліями, такими як капіталізм і споживацька культура, які контрастують із їхніми традиційними цінностями. Наприклад, у романі є момент, коли героїні обговорюють вплив нових торговельних центрів на їхній район:„*Teraz to tylko galerie handlowe, wszędzie te same sklepy, te same marki. A gdzie nasze bazary, gdzie życie?*" [47, s. 50].

Ця цитата відображає конфлікт між глобалізованим простором, представленим торговими центрами, і локальною культурою базару, яка є символом спільноти та автентичності. Героїні відчувають себе відірваними від цього нового світу, але водночас змушені адаптуватися до нього, використовуючи своє «cwaniarstwo» – кмітливість і хитрість, щоб вижити в умовах капіталістичного суспільства.

Цікаво, що Сильвія Хутнік не зображує глобалізацію однозначно негативно. Героїні, попри свою прив'язаність до Праги, використовують елементи глобальної культури, щоб утвердити свою суб'єктність. Наприклад, вони беруть участь у вуличних акціях і використовують сучасні медіа для просування своїх ідей, що є проявом гібридної ідентичності, яка поєднує локальне і глобальне.

Ще одним важливим аспектом діалогу культур у романі «Cwaniary» є феміністична перспектива. Сильвія Хутнік зображує своїх героїнь як жінок, які протистоять патріархальній системі, використовуючи локальні традиції солідарності та глобальні феміністичні ідеї. Їхня боротьба є прикладом діалогу між традиційною роллю жінок у польському суспільстві та сучасними уявленнями про гендерну рівність.

У романі є сцена, де героїні вирішують діяти разом проти несправедливості:„*My, baby z Pragi, nie damy się. Mamy swoje sposoby, swoje siostrzeństwo*" [47, s. 81]. Ця цитата підкреслює ідею жіночої солідарності, яка є універсальною і водночас глибоко вкоріненою в локальній культурі Праги. Героїні створюють своє «сестринство», яке поєднує традиційні уявлення про жіночу спільноту з сучасними феміністичними ідеями. Цей діалог між локальним і глобальним у феміністичному контексті дозволяє Сильвії Хутнік показати, як маргіналізовані групи можуть використовувати культурні ресурси для боротьби за свої права.

Авторка активно використовує іронію та гротеск як інструменти для створення міжкультурного діалогу. Її героїні часто висміюють як локальні стереотипи, так і глобалізаційні тенденції, що дозволяє авторці критично осмислити обидва контексти. Наприклад, у романі є епізод, де героїні іронізують над модними трендами:„*Te wszystkie hipsterki z centrum myślą, że jak założą stare ciuchy z lumpeksu, to już są Praga. A my tu żyjemy, nie udajemy*" [47, s. 19].

Ця цитата підкреслює конфлікт між автентичною культурою Праги та її комерціалізацією, коли елементи локальної ідентичності стають модним трендом для «хіпстерів» із центру. Іронія дозволяє С. Хутнік показати, як глобальна культура привласнює локальну, але водночас підкреслює стійкість героїнь, які не «вдаються», а живуть своєю правдою.

Роман Сильвії Хутнік «Kiezonkowy atlas kobiet» досліджує складні соціальні, гендерні та культурні взаємодії в урбаністичному середовищі посткомуністичної Польщі. У центрі роману – чотири жіночі постаті, які проживають у варшавському будинку на вулиці Опольській: Марія-Анна, Марія-Магдалина, пані Барбара та чоловік, який видає себе за жінку, Мар'ян. Через їхні історії С. Хутнік створює багатогранний наратив, що відображає діалог культур у широкому сенсі – як міжнаціональний, так і міжгендерний, міжкласовний та міжпоколіннєвий.

Діалог культур у романі С. Хутнік розгортається на тлі трансформацій польського суспільства після падіння комуністичного режиму. Варшава як місце дії символізує перетин різних культурних, соціальних і економічних реалій. Урбаністичний простір стає ареною, де стикаються традиції, сучасність, локальна ідентичність і глобалізаційні впливи. Хутнік використовує своїх персонажів як своєрідні «атласи» – мапи людських доль, що відображають різноманітність досвідів і культурних контекстів.

Одним із ключових аспектів діалогу культур у романі є взаємодія між польською ідентичністю та впливами інших культур, що проникають у

посткомуністичну Польщу. Наприклад, персонажі роману стикаються з новими економічними реаліями, які приносять західні моделі споживацтва, але водночас зберігають пам'ять про соціалістичне минуле. Ця напруга між минулим і сучасним є важливим елементом діалогу культур, який Хутнік майстерно розкриває через побутові деталі та внутрішні монологи героїнь.

Кожна з героїнь роману репрезентує певний культурний тип, що дозволяє Сильвії Хутнік створити багатоголосий наратив. Марія-Анна, наприклад, уособлює традиційну польську жіночу ідентичність, яка асоціюється з католицькими цінностями та роллю матері й берегині домашнього вогнища. Її історія контрастує з Марією-Магдалиною, молодшою героїнею, яка прагне вирватися з обмежень патріархального суспільства та шукає себе в новому, глобалізованому світі. Пані Барбара, зі свого боку, є носієм пам'яті про комуністичне минуле, її світогляд сформований досвідом соціалістичної Польщі, що контрастує з капіталістичними реаліями сучасності. Нарешті, Марія-Мар'ян, чоловік, який ідентифікує себе як жінка, втілює гендерну трансгресію, додаючи до діалогу культур питання ідентичності та самовираження.

Міжнаціональний діалог у романі проявляється, зокрема, через згадки про мігрантів і культурні впливи, які проникають у Варшаву. Хутнік тонко підкреслює, як глобалізація впливає на локальну культуру. Наприклад, у романі є епізод, де персонажі стикаються з іноземними товарами на ринку, що символізує проникнення західної культури в повсякденне життя поляків. Цитата з роману ілюструє цю ідею: „*Na bazarze pełno teraz tych chińskich szmat, wszystko tanie, ale byle jakie. Kiedyś to się szyło porządne rzeczy, a teraz? Sama tandeta*" [48, s. 109].

Ця фраза пані Барбари відображає ностальгію за минулим і водночас критику нових економічних реалій, які асоціюються з іноземними впливами. Вона підкреслює напругу між локальною традицією та глобалізацією, що є одним із проявів діалогу культур.

Діалог культур у романі не обмежується міжнаціональними аспектами, а включає гендерну проблематику. Хутнік використовує своїх персонажів, щоб показати, як жіноча ідентичність формується в умовах патріархального суспільства та як вона взаємодіє з іншими культурними контекстами. Наприклад, Марія-Магдалина, прагнучи самореалізації, стикається з обмеженнями, які накладає на неї польська культура з її традиційними уявленнями про жіночу роль. Її внутрішній монолог відображає цю боротьбу: „*Chcę być kimś, a nie tylko czyjąś żoną albo matką. Dlaczego nikt tego nie rozumie? Ciągle tylko: Magda, usmaż kotlety, Magda, zajmij się dziećmi*” [48, s. 20].

Ця цитата підкреслює конфлікт між індивідуальними прагненнями героїні та очікуваннями суспільства, що є частиною ширшої дискусії про гендерні ролі в польській культурі. Водночас історія Марії, трансгендерного персонажа, додає до діалогу культур питання гендерної ідентичності, що виходить за межі традиційних польських уявлень про стать. Її досвід ілюструє, як маргіналізовані ідентичності стають частиною ширшої культурної розмови, викликаючи дискусії про толерантність і прийняття.

Варшава в романі виступає не лише тлом, а й активним учасником діалогу культур. Місто є простором, де стикаються різні соціальні класи, національності та покоління. Хутнік описує варшавський будинок на Опольській як мікрокосм, де співіснують різні культурні наративи. Опис будинку підкреслює його багатошаровість: „*Ten dom to jak muzeum, każda klatka inna, każda opowiada inną historię. Są tu tacy, co pamiętają wojnę, i tacy, co przyjechali z Dalekiego Wschodu, żeby handlować na bazarze*” [48, s. 98].

Цей уривок ілюструє, як урбаністичний простір стає ареною для міжкультурної взаємодії, де стикаються різні історичні та культурні досвіди. Мігранти з інших країн, згадані в романі, символізують глобалізаційні процеси, які впливають на польську культуру, створюючи нові форми діалогу.

У центрі роману Сильвії Хутнік – складні аспекти жіночої ідентичності, материнства, а також соціокультурних трансформацій у постсоціалістичній Польщі. Одним із ключових аспектів роману є діалог культур, який проявляється як у міжособистісних взаємодіях персонажів, так і в ширшому контексті зіткнення різних культурних, соціальних і історичних наративів.

«Kiezonkowy atlas kobiet» – це не лише художній твір, а й соціальний документ, який відображає трансформації польського суспільства на початку XXI століття. Назва роману, що буквально означає «застарілі» або «некорисні», відсилає до жінок, чиї історії часто маргіналізуються в патріархальному суспільстві.

С. Хутнік, відома своєю активною громадянською позицією та феміністичними поглядами, створює текст, який стає платформою для діалогу між різними голосами: індивідуальними, колективними, традиційними та сучасними. Діалог культур у романі проявляється через взаємодію персонажів із різними соціальними, етнічними та історичними досвідами, а також через зіткнення індивідуальних історій із ширшим соціокультурним контекстом посткомуністичної Польщі.

У романі цей діалог реалізується через багатоголосся жіночих історій, які переплітаються з культурними кодами польського суспільства, католицькими традиціями, посткомуністичними реаліями та глобалізаційними впливами. Сильвія Хутнік використовує фрагментарну структуру роману, щоб підкреслити множинність перспектив і неможливість однозначної інтерпретації досвіду втрати.

На рівні міжособистісного діалогу роман С. Хутнік розкриває історії жінок, які переживають втрату дітей через викидні, мертвонародження або інші трагічні обставини. Ці історії, хоча й глибоко особисті, об’єднані спільною темою болю та маргіналізації. Сильвія Хутнік використовує пряму мову та внутрішні монологи, щоб передати індивідуальний досвід кожної героїні, водночас

показуючи, як їхні голоси вступають у діалог із суспільними очікуваннями та стереотипами.

Одна з ключових цитат, що ілюструє цей міжособистісний діалог, звучить так: «*Nie ma już dziecka, nie ma już przyszłości, nie ma już nic*» [49, s. 87]. Ця фраза відображає індивідуальну травму, яка водночас резонує з колективним досвідом багатьох жінок.

Сильвія Хутнік майстерно показує, як особиста втрата стає частиною ширшої культурної розмови про материнство, яке в польському суспільстві часто ідеалізується та пов'язується з католицькими цінностями. Цей діалог між індивідуальним і колективним посилюється через повторюваність історій, що створює ефект хору голосів, які разом оплакують втрату.

Інший приклад міжособистісного діалогу – це взаємодія між героїнями та медичними працівниками, які часто виступають носіями інституційної культури. У романі є сцени, де лікарі або медсестри звертаються до жінок із холодною формальністю, що контрастує з їхнім внутрішнім болем. Наприклад: «*Proszę się nie martwić, to się zdarza, to normalne*» [49, s. 70]. Ця фраза підкреслює розрив між індивідуальним горем і стандартизованою, дегуманізованою мовою медичних інститутів, що відображає ширший культурний конфлікт між емпатією та бюрократією.

На соціокультурному рівні роман досліджує зіткнення традиційних польських цінностей із сучасними реаліями. Польща, як країна з глибоко вкоріненою католицькою традицією, часто розглядає материнство як священний обов'язок жінки. Сильвія Хутнік кидає виклик цій ідеології, показуючи, як суспільні очікування тиснуть на жінок, які втратили дітей, роблячи з них «obsoletki» – маргіналізованих та «застарілих» в очах суспільства.

Цей конфлікт між традицією та сучасністю яскраво ілюструє цитата: «*Kobieta bez dziecka to nie kobieta, to tylko cień*» [49, s. 101]. Ця фраза відображає патріархальний погляд, який С. Хутнік деконструює, показуючи, як героїні

намагаються знайти власну ідентичність поза межами нав'язаних ролей. Діалог між традиційними уявленнями про жіночу роль і сучасними феміністичними ідеями є центральним у романі, оскільки письменниця виступає за визнання індивідуального досвіду жінок, незалежно від їхньої відповідності суспільним нормам.

Ще одним аспектом соціокультурного діалогу є вплив посткомуністичного контексту. У романі відчувається напруга між минулим і сьогоденням, між соціалістичною спадщиною та капіталістичними реаліями. Наприклад, згадки про старі лікарні, де проводилися аборти чи лікувалися викидні, контрастують із сучасними медичними закладами, але водночас показують, що ставлення до жінок залишається незмінним: «*Szpital pachniał lizolem, jak za dawnych lat, ale nikt już nie słuchał*» [49, s. 14]. Ця цитата підкреслює тяглість культурних практик, які маргіналізують жіночий досвід, незважаючи на зміну політичного контексту.

Хоча роман зосереджується на польському досвіді, роман також вступає в діалог із глобальними феміністичними дискурсами. Сильвія Хутнік, як активістка та письменниця, свідомо включає до тексту елементи, які резонують із міжнародними рухами за права жінок. Наприклад, її акцент на маргіналізованих голосах і травмах перегукується з роботами таких авторок, як Маргарет Етвуд чи Тоні Моррісон, які також досліджують жіночу тілесність і суспільний тиск.

Цей міжкультурний діалог проявляється через універсальність теми втрати та боротьби за визнання. С. Хутнік використовує польський контекст, але її героїні говорять про досвід, який є зрозумілим для жінок у різних культурах. Наприклад, уривок «*Ciało pamięta, nawet jeśli głowa chce zapomnieć*» [49, s. 44] вказує на універсальну тілесну пам'ять травми, яка виходить за межі національних кордонів.

Роман Сильвії Хутнік «Jolanta» є одним із яскравих прикладів сучасної польської літератури, що досліджує складні аспекти ідентичності, пам'яті та культурного діалогу в контексті посткомуністичної Польщі. У центрі твору –

історія молодої жінки Йоланти, яка, проживаючи в Кракові, намагається знайти своє місце в суспільстві, що перебуває на перетині різних культурних, історичних і соціальних впливів. Діалог культур у романі розгортається через взаємодію персонажів із різними етнічними, соціальними та історичними фонами, а також через внутрішній конфлікт головної героїні, яка балансує між традиціями, сучасністю та особистими прагненнями.

Роман «Jolanta» занурює читача в атмосферу сучасного Кракова, міста, яке саме по собі є багатошаровим культурним текстом, де переплітаються польська, єврейська, українська та інші історичні наративи. С. Хутнік свідомо використовує це місто як простір, де стикаються різні культурні традиції.

У романі Краків постає не лише як фізичне місце, але й як метафора культурного діалогу, де минуле й сучасність співіснують у постійній напрузі. Йоланта, головна героїня, є представницею молодшого покоління, яке успадкувало історичну пам'ять про Другу світову війну, Голокост і комуністичний період, але водночас прагне звільнитися від цього тягаря, щоб знайти власну ідентичність.

Одним із ключових моментів, що ілюструють діалог культур, є рефлексія Йоланти про багатонаціональну історію Кракова. У романі вона розмірковує про район Казімєж, відомий своєю єврейською спадщиною, яка після трагедій XX століття стала об'єктом комерціалізації: „*Kazimierz to takie miejsce, gdzie wszystko jest na sprzedaż. Żydowska kultura, której już nie ma, zamieniona w cepelię, w magnesy na lodówkę i pocztówki z synagogą*." [50, s.33]

Ця цитата підкреслює, як історична пам'ять про єврейську культуру в Польщі трансформується в сучасному суспільстві, стаючи частиною туристичного бізнесу. Сильвія Хутнік критично осмислює цей процес, показуючи, як автентична культура втрачає свою глибину, перетворюючись на поверхневий продукт для масового споживача. Йоланта, спостерігаючи за цим,

відчуває внутрішній конфлікт: вона водночас належить до польської культури, але не може ігнорувати багатонаціональну спадщину, яка формує її оточення.

Діалог культур у романі також проявляється через взаємодію Йоланти з іншими персонажами, які представляють різні соціальні та етнічні групи. Наприклад, у романі з'являються персонажі, які мають українське походження або пов'язані з іншими східноєвропейськими культурами, що відображає сучасну міграційну реальність Польщі. Ці персонажі вносять у текст елементи іншості, які змушують Йоланту переосмислювати власну ідентичність. У діалогах із ними С. Хутнік використовує мову як інструмент для підкреслення культурних відмінностей, але водночас як міст для порозуміння.

Один із таких епізодів – розмова Йоланти з сусідкою, яка має українське коріння. Цей діалог ілюструє спробу знайти спільну мову попри культурні бар'єри: „*Rozmawiamy, choć każda z nas mówi w swoim języku. Ona po ukraińsku, ja po polsku. I jakoś się dogadujemy, bo przecież życie to nie tylko słowa, ale i gesty, spojrzenia, intencje*." [50, s. 81]

Ця цитата підкреслює універсальність людського досвіду, який виходить за межі мовних і культурних кордонів. С. Хутнік майстерно показує, як невербальна комунікація – жести, погляди, емоції – стає основою для діалогу, коли слова стають недостатніми. Водночас цей момент відображає реалії сучасної Польщі, де міграція з України та інших країн Східної Європи створює нові форми міжкультурної взаємодії.

Центральним аспектом діалогу культур у романі є внутрішній конфлікт Йоланти, яка намагається примирити своє особисте «я» з культурними очікуваннями та історичною спадщиною. Вона відчуває себе розірваною між традиційними польськими цінностями, які втілюють її родина та суспільство, і сучасними впливами, що приходять із глобалізованого світу. Цей конфлікт особливо помітний у її ставленні до релігії та гендерних ролей, які є важливими елементами польської культурної ідентичності.

У одному з епізодів Йоланта розмірковує про католицьку традицію, яка домінує в її оточенні, але водночас відчуває себе відстороненою від неї: „*Kościół, msze, spowiedź – to wszystko jest jak kostium, który zakładam, bo tak trzeba. Ale w środku czuję, że to nie moje. Że jest we mnie coś innego, coś, czego nie umiem nazwać*" [50, s. 42]. Ця цитата ілюструє внутрішню боротьбу героїні між конформізмом і прагненням до самовираження. Хутнік використовує цей момент, щоб показати, як культурні традиції можуть одночасно бути джерелом стабільності та обмеженням для молодого покоління. Йоланта шукає власний шлях, який би дозволив їй поєднати польську ідентичність із сучасними, космополітичними цінностями.

Мова в романі «Jolanta» відіграє ключову роль у створенні діалогу між культурами. Хутнік використовує польську мову не лише як засіб спілкування, але й як символ культурної ідентичності. У тексті присутні елементи діалектів, запозичення з інших мов (зокрема української), а також сленг, який відображає молодіжну субкультуру. Це створює багатошаровий лінгвістичний пейзаж, який відображає культурну різноманітність сучасної Польщі.

Наприклад, у діалогах Йоланти з друзями ми бачимо змішування мовних стилів, що підкреслює їхню приналежність до різних соціальних груп: „*Mówią, że Kraków to miasto królów, ale dla nas to miasto piwa i imprez. No i jeszcze tych wszystkich turystów, co nie wiedzą, gdzie są*" [50, s. 90]. Ця цитата ілюструє контраст між офіційним наративом про Краків як історичне та культурне місто і молодіжним сприйняттям його як простору для розваг. Хутнік використовує мову, щоб показати, як різні покоління та соціальні групи інтерпретують одну й ту саму культурну реальність по-різному.

Проза Сильвії Хутнік є яскравим прикладом того, як література може слугувати платформою для діалогу культур. Через образи персонажів, що перебувають на перетині ідентичностей, письменниця досліджує складність міжкультурної взаємодії, показуючи її як процес, що включає як гармонію, так і

конфлікт. Використання поліфонії та нелінійної оповіді підсилює ефект діалогу, створюючи простір, де різні голоси та перспективи співіснують і взаємодіють.

Роман Сильвії Хутнік «Cwaniary» є яскравим прикладом діалогу культур, де локальна ідентичність вступає в складну взаємодію з глобалізаційними процесами, історичною пам'яттю та феміністичними ідеями. Через образи своїх героїнь С. Хутнік показує, як маргіналізовані спільноти можуть використовувати культурні ресурси для опору та самовираження.

У романі «Kiezonkowy atlas kobiet» через історії чотирьох персонажів авторка розкриває складність взаємодії між локальною польською ідентичністю та глобалізаційними впливами, між традиційними гендерними ролями та новими формами самовираження, між минулим і сучасним. Варшава як місце дії підсилює цей діалог, виступаючи простором, де ці контексти перетинаються та взаємодіють.

У романі «Obsoletki» через багатоголосся жіночих історій авторка створює простір для розмови між індивідуальними травмами та колективними наративами, між традиційними польськими цінностями та сучасними феміністичними ідеями, а також між локальним польським досвідом і глобальними дискурсами. Сильвія Хутнік закликає читачів слухати маргіналізовані голоси та переосмислити культурні норми, що визначають жіночу ідентичність.

У романі Сильвії Хутнік «Jolanta» через історію головної героїні авторка розкриває складність міжкультурної взаємодії, де історична пам'ять, етнічна різноманітність і сучасні глобалізаційні процеси переплітаються, створюючи напругу, але водночас відкриваючи можливості для порозуміння. С. Хутнік майстерно використовує мову, простір і персонажів, щоб показати, як індивідуальна ідентичність формується на перетині різних культурних впливів. У результаті роман стає не лише історією однієї людини, але й метафорою

сучасного польського суспільства, яке шукає своє місце в глобалізованому світі, не втрачаючи зв’язку з власною історією та традиціями.

2.2. Невербальне вираження національних особливостей у творах письменниці

Сильвія Хутнік – сучасна польська письменниця, чиї твори вирізняються глибоким зануренням у культурний, соціальний та національний контекст, що робить її прозу унікальним об’єктом для аналізу невербальних засобів вираження національних особливостей. У її творах невербальні елементи – описи жестів, міміки, просторових характеристик, символіки та інших невербальних знаків – відіграють ключову роль у розкритті ідентичності персонажів і відтворенні польського національного духу.

Так, у романі «Cwaniary» авторка майстерно використовує невербальні засоби вираження – описи жестів, міміки, одягу, просторових характеристик, а також символічні образи – для передачі національної ідентичності, соціальних стереотипів та історичної пам’яті. «Cwaniary» розповідає історію чотирьох жінок – Галіни, Сельки, Стефи та Бронки — які живуть у варшавському районі Прага, відомому своєю робітничою історією та культурною самобутністю.

Прага у романі виступає не лише фоном, а й активним учасником наративу, що формує ідентичність персонажів. Сильвія Хутнік використовує невербальні засоби, щоб підкреслити зв’язок героїнь із польською культурою, яка пронизана історичними травмами, зокрема Другою світовою війною, та сучасними соціальними викликами, такими як економічна нерівність і гендерна дискримінація.

Невербальне вираження в романі охоплює широкий спектр елементів: від жестів і міміки, які передають емоційний стан персонажів, до символічного використання одягу та міського простору, що відображають польську ідентичність. Ці елементи не лише створюють живу картину повсякденного

життя, але й підкреслюють унікальність польської культури, яка поєднує в собі традиції, посткомуністичну спадщину та сучасні глобалізаційні впливи.

У романі жести та міміка персонажів часто виступають як засоби невербальної комунікації, що відображають їхній соціальний статус, емоційний стан і національну ідентичність. Наприклад, Сильвія Хутнік описує поведінку героїнь у ситуаціях конфлікту чи протесту, що є характерною рисою польської культури, яка історично асоціюється з боротьбою та опором.

У сцені, де героїні протистоять несправедливості, їхня невербальна поведінка підкреслює їхню рішучість і силу: „*Sylwia podnosi głowę, patrzy prosto w oczy i mówi bez zająknienia. Jej ręce są zaciśnięte w pięści, a ciało napina się jak struna*" [47, s. 88]. Цей уривок демонструє, як напруженість тіла та стиснуті кулаки відображають внутрішню силу та готовність до боротьби, що є метафорою польського духу опору, який асоціюється з історичними подіями, такими як Варшавське повстання 1944 року. Жест стиснутих кулаків є універсальним, але в контексті роману він набуває національного забарвлення, вказуючи на готовність персонажів захищати свою гідність і права.

Міміка також відіграє важливу роль у передачі емоцій, які пов'язані з національними стереотипами. Наприклад, описуючи реакцію Стефи на образливі зауваження, Сильвія Хутнік пише:„*Stefa marszczy czoło, jej usta układają się w cienką linię, jakby chciała coś powiedzieć, ale powstrzymuje się, bo wie, że i tak nikt jej nie posłucha*" [47, s. 119]. Ця міміка – насуплені брови та стиснуті губи – відображає стриманість і внутрішній протест, які є частиною польської ментальності, що формується під впливом історичної необхідності виживання в умовах зовнішнього тиску.

Одяг у романі є ще одним важливим невербальним елементом, який підкреслює національні особливості та соціальну стратифікацію. Сильвія Хутнік використовує описи одягу, щоб показати, як персонажі адаптуються до сучасного польського суспільства, зберігаючи при цьому зв'язок із традиційною культурою.

Наприклад, опис Галіни, яка носить старомодний одяг, підкреслює її прив'язаність до минулого:„*Galina ma na sobie kwiecistą chustę, taką, jakie nosiły babcie na bazarach w czasach PRL-u. Wygląda jakby czas się dla niej zatrzymał*" [47, s. 102].

Квітчаста хустка, асоційована з епохою Польської Народної Республіки (PRL), є символом ностальгії за минулим, яке, попри економічні труднощі, сприймається як період більшої соціальної єдності. Цей елемент одягу також вказує на зв'язок із традиційною польською культурою, де хустка була не лише практичним предметом, але й символом жіночої ідентичності.

Водночас сучасний одяг інших персонажів, таких як Селька, відображає вплив глобалізації та прагнення до соціальної мобільності:„*Celka włożyła obcisłe dżinsy i skórzaną kurtkę, jakby chciała pokazać, że jest stąd, ale jednocześnie należy do świata, który nie zna granic*" [47, s. 30].

Цей опис підкреслює контраст між локальною ідентичністю району Прага та глобалізаційними тенденціями, які проникають у сучасну Польщу. Шкіряна куртка символізує бунтівний дух і прагнення до свободи, що є універсальним, але в контексті роману набуває польського відтінку через асоціацію з молодіжною культурою посткомуністичної Польщі.

Міський простір Варшави, зокрема район Прага, є ключовим невербальним елементом, який відображає національну ідентичність. Прага у романі зображена як місце, де переплітаються історична пам'ять, робітнича культура та сучасні трансформації. Авторка використовує описи вулиць, будинків і ринків, щоб передати дух польської стійкості та адаптивності:„*Uliczki Pragi są wąskie, pełne wspomnień. Kamienice, choć obdrapane, wciąż dumnie stoją, jakby mówiły: 'My tu byliśmy przed wami i będziemy po was*'" [47, s. 24].

Цей уривок ілюструє, як архітектура Праги стає символом історичної спадщини Польщі, що пережила війни, окупації та економічні кризи. Обшарпані

кам’яниці символізують не лише занепад, але й стійкість, що є важливою частиною польської національної свідомості.

Ринки, які часто згадуються в романі, також є важливим елементом невербального вираження. Вони виступають як простір соціальної взаємодії, де персонажі обмінюються не лише товарами, але й історіями, що формують колективну пам’ять: „*Na bazarze Różyckiego każdy zna każdego. Kobiety w chustkach, z torbami pełnymi ziemniaków, przekrzykują się, targując o każdą złotówkę*” [47, s. 115].

Базар Ружицького, історичний ринок у Празі, є мікрокосмом польського суспільства, де економічна боротьба поєднується з почуттям спільноти. Жести торгу, гучні розмови та переповнені торби стають невербальними маркерами національної ідентичності, що ґрунтується на виживанні та солідарності.

Сильвія Хутнік також використовує символічні образи, які невербально передають історичні та національні особливості. Наприклад, згадки про релігійні символи, такі як хрести чи ікони, що часто з’являються в описах інтер’єрів, підкреслюють роль католицизму в польській культурі: „*Na ścianie wisi krzyż, trochę krzywy, jakby ktoś go zawiesił w pośpiechu. Obok obrazek Matki Boskiej, z wytartymi kolorami, ale wciąż patrzy na nas*” [47, s. 63].

Цей опис не лише створює візуальну картину, але й відображає глибоко вкорінену релігійність польського суспільства, яка є частиною національної ідентичності. Хрест і образ Діви Марії є невербальними символами, що нагадують про історичну роль католицької церкви як об’єднуючої сили в часи криз.

У романі Сильвії Хутнік «Kiezonkowy atlas kobiet» невербальні елементи відіграють важливу роль у відтворенні національних особливостей, оскільки вони дозволяють авторці передати культурні коди, історичну пам’ять і соціальну ідентичність польського суспільства, зокрема в контексті посткомуністичної трансформації. Його дія розгортається в районі Варшави, відомому своєю

історичною та культурною специфікою. Прага, як місце дії, є не просто фоном, а повноцінним персонажем, що втілює польську національну пам'ять, посткомуністичну трансформацію та боротьбу за ідентичність.

Сильвія Хутнік використовує невербальні засоби, щоб підкреслити зв'язок персонажів із цією локацією, яка символізує стійкість і витривалість польського народу. Через опис простору, архітектури та повсякденного життя авторка передає дух польської культури, що поєднує історичну травму з сучасними викликами.

Невербальні елементи, такі як описи міського середовища, жести персонажів і символіка предметів, слугують для відтворення національних особливостей, таких як колективна пам'ять про війну, релігійність, патріархальні традиції та боротьба за індивідуальну свободу в посткомуністичному суспільстві. Вони стають інструментом, який дозволяє читачеві відчути атмосферу Польщі, зокрема її контрастів між минулим і сучасністю.

Одним із найяскравіших невербальних засобів у романі є використання простору Праги як символу польської національної ідентичності. Сильвія Хутнік описує старі будинки, занедбані подвір'я та релігійні символи, які є невід'ємною частиною польського культурного ландшафту. У романі читаємо: „*Praga to nie jest miejsce dla delikatnych panienek, to miejsce dla ludzi z krwi i kości, którzy wiedzą, jak przeżyć na gruzach*" [48, s. 39].

Цей уривок підкреслює зв'язок Праги з історичною витривалістю, що є ключовою рисою польської національної ідентичності. Невербально цей зв'язок передається через описи зруйнованих будинків, які стоять як мовчазні свідки воєнного минулого, та через образи релігійних статуй, що прикрашають двори. Наприклад, статуя Діви Марії, яка часто з'являється в описах, символізує глибоко вкорінену католицьку традицію, що є невід'ємною частиною польської культури. Ці невербальні образи створюють атмосферу, яка відображає історичну травму та релігійну стійкість.

Невербальні засоби, такі як жести та міміка персонажів, також відіграють важливу роль у передачі національних особливостей. У романі Хутнік зображує жінок, які балансують між традиційними ролями, нав'язаними суспільством, і прагненням до самовираження. Наприклад, персонаж Марії, яка є втіленням традиційної польської матері, часто описується через її жести: „*Maria zawsze miała ręce zajęte – a to obieraniem ziemniaków, a to sprzątaniem, a to modlitwą*" [48, s. 35].

Цей опис рук Марії, зайнятих побутовими справами та молитвою, є невербальним виразом польської жіночої ідентичності, яка історично асоціюється з самопожертвою та релігійністю. Водночас жести інших персонажів, таких як бунтівна Івона, передають прагнення до свободи та протест проти патріархальних норм. Її різкі рухи, як-от кидання предметів чи демонстративне відкидання волосся, символізують розрив із традиційними очікуваннями, що є відображенням сучасних змін у польському суспільстві.

Одяг і побутові предмети в романі також слугують невербальними маркерами національної ідентичності. Хутнік майстерно використовує деталі, щоб показати, як персонажі взаємодіють із польською культурою. Наприклад, опис старомодного одягу Марії, який включає хустку та довгу спідницю, відсилає до традиційного образу польської жінки, що асоціюється з католицькими та сімейними цінностями: „*Na głowie miała chustkę, taką, jakie nosiły jej matka i babka, jakby czas zatrzymał się w miejscu*" [48, s. 18].

Ця хустка є не просто елементом гардеробу, а символом спадкоємності поколінь і зв'язку з польськими традиціями. Водночас молодші персонажі, як-от Івона, обирають сучасний одяг, що контрастує з традиційним, підкреслюючи конфлікт між старим і новим у польському суспільстві.

Побутові предмети, такі як релігійні ікони, старі меблі чи навіть їжа (наприклад, традиційні польські страви, як-от п'єрогі), також виступають невербальними символами. Вони нагадують про культурну спадщину та

створюють відчуття приналежності до польської спільноти. Наприклад, опис кухні Марії, де завжди пахне п'єрогами, посилює образ традиційного польського дому.

Релігія, зокрема католицизм, є центральним елементом польської національної ідентичності, і С. Хутнік використовує невербальні образи, щоб підкреслити це. Статуї святих, хрести та ритуали, описані в романі, є не лише декораціями, а й символами, що відображають духовну основу польської культури. Наприклад, сцена, де Марія молиться перед іконою, супроводжується описом її пози: „*Maria klęczała przed obrazem Matki Boskiej, jej ręce były złożone, a oczy zamknięte, jakby chciała odciąć się od świata*" [48, s. 135].

Цей жест молитви є невербальним виразом глибокої релігійності, яка пронизує польське суспільство. Водночас С. Хутнік показує, як молодші персонажі, такі як Івона, відкидають ці ритуали, що символізує конфлікт між традиційною релігійною культурою та секулярними тенденціями сучасної Польщі.

Невербальне вираження в романі «Obsoletki» охоплює жести, просторові образи, символіку предметів і тілесність, які разом створюють багатошаровий портрет польської національної ідентичності.

«Obsoletki» – це поєднання коротких сюжетів, об'єднаних темою абортів і втрати, які авторка розглядає через призму особистих історій жінок. Назва роману, що перекладається як «застарілі» або «забуті», відсилає до маргіналізованих жіночих голосів у польському суспільстві, яке після падіння комуністичного режиму зіткнулося з новими викликами, зокрема релігійним консерватизмом і патріархальними нормами.

Польська національна ідентичність у романі тісно пов'язана з католицькою традицією, посткомуністичною трансформацією та гендерними ролями, які впливають на повсякденне життя персонажів. Невербальні елементи, такі як

жести, символічні образи та просторові метафори, стають інструментами, через які Сильвія Хутнік передає ці аспекти.

Одним із ключових невербальних засобів у романі є використання простору для передачі національних особливостей. Хутнік майстерно змальовує міське середовище Кракова, зокрема район Нова Гута, як символ посткомуністичного спадку. Нова Гута, спроектована як ідеалізоване соціалістичне місто, у романі постає як місце занепаду, що відображає розчарування польського суспільства в посткомуністичний період.

Простір у романі діє як невербальний персонаж, що передає історичну пам'ять і національну травму.

Уривок із роману ілюструє це: „*Nowa Huta, ta szara, betonowa dżungla, w której każdy blok wygląda jak grobowiec. Tu się urodziłam, tu się wychowałam, tu moje dziecko nigdy nie przyszło na świat*" [49, s. 91].

Цей уривок підкреслює, як бетонний ландшафт Нової Гути стає символом втрати та ізоляції. Бетонна «джунгля» відображає не лише фізичне середовище, але й емоційний стан героїнь, які відчувають себе покинутими в суспільстві, що змінюється. Простір Нової Гути, з її сірими блоками, невербально передає спадок соціалістичного минулого, яке все ще впливає на сучасну Польщу, створюючи відчуття задухи та безвиході.

Ще одним важливим невербальним елементом є використання предметів як символів національної ідентичності. У романі «Obsoletki» побутові об'єкти, такі як дитячі візочки, одяг чи медичні інструменти, набувають глибшого значення, пов'язаного з польською культурою та історією. Наприклад, дитячий візочок, який у романі часто залишається порожнім, символізує втрату материнства, а також ширшу національну травму, пов'язану з обмеженням репродуктивних прав жінок у католицькому суспільстві.

У романі є момент, коли одна з героїнь описує візочок: „*Wózek stał w kącie, pokryty kurzem, jak relikwia po kimś, kto nigdy nie istniał*" [49, s. 118]. Цей образ

візочка, покритого пилом, є потужним невербальним символом. Він відсилає до католицької традиції реліквій, яка є центральною в польській культурі, але водночас підкреслює втрату та неможливість реалізації материнства. Порожній візочок стає метафорою суспільних очікувань від жінок, які контрастують із їхньою реальністю, підкреслюючи напругу між індивідуальними бажаннями та національними нормами.

Невербальні жести та тілесність відіграють важливу роль у передачі емоційного стану героїнь і їхнього місця в польському суспільстві. Сильвія Хутнік часто описує рухи персонажів, їхні пози та фізичні реакції, щоб підкреслити їхню боротьбу з соціальними обмеженнями. Наприклад, стиснуті кулаки, опущені погляди чи нервові рухи рук передають внутрішній конфлікт і пригніченість, які є відображенням патріархального тиску.

У романі є сцена, де одна з героїнь реагує на втрату: „*Ręce jej drżały, gdy zaciskała je na brzuchu, jakby chciała zatrzymać coś, co już dawno odeszło*" [49, s. 11]. Цей жест – стискання рук на животі – є невербальним вираженням горя, але також відсилає до ширшого культурного контексту, де жіноче тіло розглядається як об'єкт суспільного контролю. У Польщі, де дебати про аборти та репродуктивні права залишаються гострими через вплив католицької церкви, цей жест набуває додаткового значення, вказуючи на боротьбу жінок за автономію.

Католицька традиція є невід'ємною частиною польської національної ідентичності, і Сильвія Хутнік використовує невербальні релігійні образи для підкреслення цього зв'язку. У романі часто з'являються символи, пов'язані з католицизмом, такі як хрести, ікони чи ритуальні жести, які контрастують із внутрішнім світом героїнь. Наприклад, образ церкви як місця, де героїні шукають розради, але знаходять лише відчуження, є важливим невербальним елементом.

Один із уривків описує таку сцену: „*Klęczała przed ołtarzem, ale jej oczy patrzyły w pustkę, jakby Bóg odwrócił od niej wzrok*" [49, s. 101]. Цей образ героїні, що стоїть на колінах перед вівтарем, але відчуває порожнечу, є потужним

невербальним вираженням конфлікту між релігійними очікуваннями та особистими переживаннями. Католицька церква, яка традиційно відіграє центральну роль у формуванні польської ідентичності, у романі постає як сила, що обмежує жіночу свободу, а невербальний жест молитви підкреслює цей розрив.

Отже, невербальні засоби у прозі Сильвії Хутнік активно залучаються для вираження національних особливостей. Через описи простору, жестів, міміки, одягу та символічних предметів письменниця створює багатошарові образи, які відображають польську ідентичність у її історичному, соціальному та культурному вимірах. Таким чином, невербальні елементи у творах Сильвії Хутнік не лише доповнюють текст, а й стають ключовим засобом розкриття національних особливостей, дозволяючи читачу глибше зрозуміти польську ідентичність і її місце в сучасному світі.

У романі Сильвії Хутнік «Cwaniary» невербальні засоби вираження – жести, міміка, одяг, міський простір і символіка – відіграють ключову роль у передачі національних особливостей Польщі. Через ці елементи авторка розкриває складність польської ідентичності, яка поєднує історичну пам’ять, релігійність, стійкість і адаптацію до сучасних викликів. Жести та міміка героїнь відображають їхній внутрішній протест і силу, одяг підкреслює контраст між традицією та глобалізацією, а міський простір Праги стає символом історичної спадщини та соціальної взаємодії.

У романі Сильвії Хутнік «Kiezonkowy atlas kobiet» невербальні засоби відіграють ключову роль у відтворенні національних особливостей польської культури. Через детальні описи Праги як символу історичної пам’яті, жести персонажів, що відображають їхню боротьбу з традиційними ролями, та символіку одягу й предметів, письменниця створює багатошаровий портрет польського суспільства на межі минулого й сучасності.

У романі «Obsoletki» через такі невербальні засоби, як бетонний ландшафт Нової Гути, порожні дитячі візочки, тремтіння рук і ритуальні пози перед вівтарем, Сильвія Хутнік розкриває складність польської ідентичності, яка балансує між посткомуністичним спадком, католицькою традицією та гендерними обмеженнями. Таким чином, роман «Obsoletki» не лише розповідає історії окремих жінок, але й створює глибокий портрет польської культури, де невербальне вираження є ключем до розуміння національних особливостей.

2.3. Соціальні ролі жінки в прозі С. Хутнік

Роман Сильвії Хутнік «Cwaniary» досліджує складність жіночих соціальних ролей у контексті урбаністичного середовища та посттравматичного суспільства. У цій роботі авторка, відома своєю феміністичною перспективою та гострим соціальним коментарем, представляє чотирьох жінок – Халіну, Целіну, Бронку і Стефу, які, попри свої індивідуальні відмінності, об'єднані прагненням протистояти несправедливості та патріархальним структурам. Через їхні історії авторка аналізує, як традиційні суспільні очікування щодо жінок контрастують із їхньою активною боротьбою за власну ідентичність і справедливість.

У романі «Cwaniary» Хутнік зображує жінок, які перебувають під тиском традиційних соціальних ролей, що обмежують їхню свободу та індивідуальність. Героїні роману живуть у світі, де суспільство нав'язує їм ролі матерів, дружин або слухняних громадянок.

Наприклад, Стефа, яка є матір'ю двох дітей і жертвою домашнього насильства, символізує класичний образ жінки, «ув'язненої між пилососом і пральною машиною». Її життя відображає боротьбу багатьох жінок, які змушені терпіти насильство через економічну залежність або соціальний тиск.

У романі це описано так: «*Stefa ma fioletowy siniak pod okiem i dwójkę dzieci. Mści się powoli, elegancko*» [47, s. 51]. Ця цитата підкреслює не лише фізичне

насильство, з яким стикається Стефа, але й її внутрішню силу, яка проявляється у витонченій помсті – способі повернути собі контроль над життям.

Халіна, інша героїня, вагітна, але не дозволяє своєму стану обмежувати її активність. Вона використовує металеву палицю як інструмент боротьби, що є метафорою її відмови підкорятися суспільним очікуванням щодо пасивності вагітних жінок: «*Halinie brzuch przeszkadza na tyle, że nie może już sobie pozwolić na walkę wręcz. Radzi sobie metalową pałką*» [47, s. 28]. Цей образ вагітної жінки, яка активно протистоїть несправедливості, руйнує стереотипи про материнство як період слабкості чи покірності.

Однією з центральних тем роману є бунт жінок проти патріархальних структур і несправедливого суспільного порядку. Героїні «Cwaniary» не лише відмовляються бути жертвами, але й беруть на себе активну роль месниць, які карають кривдників. Їхня боротьба спрямована не лише проти індивідуальних злочинців, таких як девелопери чи насильники, але й проти ширшої системи, яка маргіналізує жінок.

Сильвія Хутнік використовує образи вуличної боротьби, щоб підкреслити їхню силу та рішучість: «*Paznokcie połamane od bijatyki, sznyty na nadgarstku jak prywatna mapa rozczarowań życiowych. Do tego mięśnie na ramionach sterczące jak wielkie bułki*» [47, s. 73]. Ця цитата яскраво ілюструє фізичну й емоційну трансформацію героїнь, які через боротьбу знаходять спосіб виразити свою лють і відвоювати свою гідність.

Героїні роману діють як сучасні партизанки, що нагадують «*riot grrrls z wojennej Warszawy noszących granaty pod sukienką*» [47, s. 55]. Їхня боротьба є не лише фізичною, але й символічною, адже вони кидають виклик гендерним нормам, які приписують жінкам пасивність і підпорядкування. Сильвія Хутнік підкреслює, що ці жінки «*nie biorą jeńców*», тобто не йдуть на компроміси у своїй боротьбі за справедливість. Їхні дії – це протест проти системи, яка ігнорує їхні потреби та принижує їхню гідність.

Одним із ключових аспектів роману є акцент на жіночій солідарності як інструменті опору. Сильвія Хутнік зображує своїх героїнь як частину спільноти, яка підтримує одна одну в боротьбі проти несправедливості. Їхній «*gang kobiet*» діє як колективна сила, що захищає жінок, які страждають від насильства чи соціального виключення. У романі підкреслюється, що «*ratuje kobiety uwięzione między odkurzaczem i pralką. Słyszy każdą wołającą o pomoc*» [47, s. 92]. Ця цитата ілюструє, як героїні стають рятівницями для інших жінок, пропонуючи їм не лише фізичний захист, але й емоційну підтримку.

Жіноча солідарність у «Cwaniary» контрастує з індивідуалістичними тенденціями сучасного суспільства, де конкуренція між жінками часто нав'язується патріархальними структурами. Натомість Сильвія Хутнік створює образ спільноти, де жінки різних поколінь і соціальних статусів об'єднуються заради спільної мети. Наприклад, бабця Халіни, яка «*zna kanały, bo walczyła w powstaniu*» [31], символізує зв'язок між поколіннями жінок, які борються за свої права в різних історичних контекстах. Ця міжпоколіннєва солідарність підкреслює ідею, що боротьба жінок є безперервною і має глибокі історичні корені.

Критика капіталізму та урбаністичного відчуженняХутнік також використовує роман, щоб критикувати сучасний капіталізм, зокрема діяльність девелоперів, які руйнують старі квартали Варшави заради комерційних інтересів. Героїні виступають проти цих змін, захищаючи свій район Мокотов як простір, що належить громаді.

Їхня боротьба проти девелоперів є метафорою ширшої боротьби проти системи, яка маргіналізує жінок і бідніші верстви населення. У романі читаємо: «*Przekręty deweloperów-przestępców, lokatorska solidarność, walka o miejsce do życia*» [47, s. 33]. Ця цитата підкреслює зв'язок між жіночим опором і боротьбою за право на місто, що є важливим аспектом феміністичної критики урбаністичного простору.

Жінки в «Cwaniary» не лише протистоять фізичним загрозам, але й борються з відчуженням, яке приносить сучасне місто. Сильвія Хутнік зображує Варшаву як простір, де традиційні спільноти руйнуються під тиском капіталістичної модернізації, але водночас як місце, де можлива солідарність і опір. Героїні знаходять силу в локальній ідентичності, що контрастує з глобалізованим, безликим світом.

Роман Сильвії Хутнік «Kieszonkowy atlas kobiet» складається з чотирьох новел, кожна з яких присвячена окремій героїні (або героєві), досліджує складність соціальних ролей, які суспільство нав'язує жінкам, а також індивідуальні спроби вирватися з-під їхнього тиску. Через призму життя мешканців однієї кам'яниці на вулиці Опаківській у варшавському районі Охота Хутнік аналізує гендерні стереотипи, маргіналізацію та боротьбу за власну ідентичність.

«Kieszonkowy atlas kobiet» – це не просто літературний твір, а й своєрідне соціологічне дослідження, яке використовує літературну форму для висвітлення проблем виключення, стереотипізації та гендерної нерівності. Кожна з чотирьох частин роману – «Bazarówy», «Łączniczki», «Podróby» та «Księżniczki» - присвячена окремій постаті: Марії Кретанській (Чорній Маньці), пані Марії Вахельберській, пані/панові Мар'яну та Марисі Козак.

Ці герої представляють різні соціальні архетипи, які водночас є унікальними особистостями, що протистоять стереотипам. Кам'яниця на Опаківській виступає як мікрокосм, що відображає ширші суспільні структури, де соціальні ролі жінок (і не тільки) визначаються патріархальними нормами, історичними травмами та економічними реаліями.

Сильвія Хутнік у своєму романі зосереджується на жінках, які перебувають на маргінесі суспільства: стареньких, бунтівниць, алкоголічок, тих, хто не вписується в нормативні рамки. Вона показує, як соціальні ролі, які мають бути

«зручними» та сприяти адаптації до світу, часто стають кайданами, що обмежують свободу.

Марія Кретанська, відома як Чорна Манька, є однією з найяскравіших постатей роману, що уособлює образ «виключеної» жінки. Її життя – це трагедія, позначена алкоголізмом, бідністю та соціальним відторгненням. Манька – це карикатура на романтичну героїню підворітневих балад, яку суспільство відкидає через її нездатність відповідати стандартам «пристойної» жінки. Її образ асоціюється з архетипом «жінки з народу», яка торгує на базарі та живе на межі виживання. Сильвія Хутнік описує її так: „*Maria Kretańska vel Czarna Mańka – współczesny Kopciuszek, który nigdy nie spotkał swojego księcia, mentalna somnambulka – okazuje się figurą Nieżywej Dziewczyny*” [48, s. 19].

Ця цитата підкреслює, як Манька стає жертвою не лише соціальних умов, а й власних ілюзій, які вона плекає, намагаючись зберегти рештки гідності. Її маргіналізація є результатом не лише економічної скрути, а й суспільного сприйняття, яке бачить у ній «алкоголічку» та «жінку з низів», а не людину з власними мріями та болем.

Пані Марія Вахельберська – це образ старшої жінки, яка живе спогадами про війну та втрати. Її соціальна роль – це роль «матері нації», хранительки історичної пам’яті, яка, однак, не знаходить відгуку в сучасному світі. Її сни про війну та смерть, описані в романі, відображають травму, яка визначає її існування: „*Pani Maria, która w piwnicy na Opaczewskiej śni widmowe sny o wojnie i śmierci*” [48, s. 29].

Пані Марія уособлює покоління жінок, які пережили війну, але чиї голоси часто ігноруються в сучасному дискурсі. Її роль обмежується пасивним спогляданням і самотністю, що є ще одним прикладом того, як суспільство маргіналізує жінок похилого віку, відводячи їм місце лише в спогадах.

Постать пані/пана Мар’яна є унікальною, оскільки вона виходить за межі традиційних гендерних ролей. Мар’ян, якого суспільство сприймає як чоловіка,

але який відчуває себе жінкою, є прикладом того, як соціальні норми можуть знищувати індивідуальність. Сильвія Хутнік пише: „*Pan Marian nie jest w stanie związać się z żadną kobietą*” [48, s. 93].

Ця фраза відображає внутрішній конфлікт Мар’яна, який не може знайти місця в суспільстві, що вимагає чіткого гендерного поділу. Його історія підкреслює, як соціальні ролі не лише обмежують жінок, а й тих, хто не вписується в бінарну гендерну систему, демонструючи ширший спектр виключення.

Марися Козак, одинадцятирічна дівчинка, є втіленням бунту проти нав’язаної ролі «гарної дівчинки». Її прозивають «*Księżniczka*» (Принцеса), але вона відкидає цей стереотип, вдаючись до нічних актів вандалізму, що символізують її протест проти суспільних очікувань. Хутнік описує її так: „*Niby za wiele się nie zmieniło, niby spokojnie można pójść do domu i zobaczyć, czy w lodówce zostało coś z kolacji… A jednak Marysia Kozak stała się*” [48, s. 111].

Марися втілює прагнення до свободи та самовираження, які стикаються з жорсткими рамками соціальних норм. Її бунт є метафорою боротьби молодшого покоління жінок проти патріархальних стереотипів, які визначають, якою має бути «правильна» дівчинка.

Одним із ключових елементів роману є мова, яку Сильвія Хутнік використовує для деконструкції стереотипів. Авторка застосовує гротеск, іронію та гіперболу, щоб показати абсурдність нав’язаних соціальних ролей. Її стиль, хоч і критикувався за надмірну манірність, є свідомим інструментом, що дозволяє читачеві побачити контраст між реальними людськими долями та стереотипами, які їх спрощують.

Наприклад, використання великих літер у назвах розділів («Bazarówy», «Łączniczki», «Podróby», «Księżniczki») імітує класифікацію, схожу на біологічний атлас, але водночас підкреслює унікальність кожної героїні. Сильвія Хутнік пише: „*Handlary, bazarówy, biznesmenki sprzedają 'nic', z namaszczeniem*

wykładają całe swoje życie na rozłożone szmaty" [48, s. 99]. Ця цитата ілюструє, як письменниця використовує мову, щоб висміяти суспільне сприйняття жінок як «торговок» або «базарних баб», одночасно показуючи їхню людську гідність і складність.

Роман Сильвії Хутнік часто інтерпретується як феміністичний текст, хоча авторка уникає прямолінійного маніфесту. Замість цього вона створює «*barwne, zabawne historie*» [48, s. 101], які залишають після себе «*pewien niepokój*» [48, s. 101]. Її фемінізм полягає у висвітленні індивідуальних історій жінок, які борються з нав'язаними ролями, та у підкресленні їхньої суб'єктності.

Сильвія Хутнік не лише критикує патріархальні структури, а й показує, як історичні травми, такі як війна, впливають на сучасне сприйняття жінок. Наприклад, згадки про «*miejsce zbiorowych gwałtów wojennych*» та «*kanały z powstania warszawskiego*» [48, s. 104] підкреслюють, як історичний контекст формує сучасні гендерні ролі.

Однією з центральних тем роману Сильвії Хутнік «Jolanta» є зв'язок Йоланти з її матір'ю та бабусею, які представляють попередні покоління жінок, обмежених патріархальними нормами. У романі Сильвія Хутнік розкриває, як традиційні уявлення про жіночу роль у сім'ї, суспільстві та на роботі співіснують із сучасними викликами, такими як економічна нестабільність, соціальна нерівність і боротьба за самореалізацію.

Йоланта успадковує не лише сімейні традиції, але й тягар суспільних очікувань, які визначають роль жінки як берегині сімейного вогнища. У романі підкреслюється, як ці очікування передаються з покоління в покоління, формуючи поведінку Йоланти, навіть коли вона намагається їх подолати. Наприклад, Хутнік пише: „*Moja matka zawsze mówiła, że kobieta musi być silna, ale nigdy nie pokazywać tej siły, bo to odstrasza mężczyzn*" [50, s. 75].

Ця цитата відображає парадокс, з яким стикається Йоланта: суспільство вимагає від жінок сили, але водночас очікує, що ця сила буде прихована, щоб не

загрожувати традиційним гендерним ролям. Йоланта, як донька, відчуває тиск відповідності цим неписаним правилам, що обмежують її самовираження.

Роль матері є ще одним важливим аспектом, який Сильвія Хутнік досліджує через призму життя Йоланти. У романі материнство зображено не лише як природну роль, але й як суспільний обов'язок, який часто суперечить особистим бажанням героїні. Йоланта бореться з внутрішнім конфліктом між прагненням бути «хорошою матір'ю» та власними амбіціями.

Письменниця майстерно показує, як суспільство нав'язує ідеалізований образ матері, який не враховує індивідуальних потреб жінок. У ключовій сцені Йоланта розмірковує: „*Bycie matką to jak noszenie maski – wszyscy oczekują, że będziesz uśmiechnięta, nawet gdy w środku wszystko się rozpada*" [50, s. 78].

Ця цитата підкреслює, як материнство стає не лише особистим вибором, але й публічним, де жінка змушена приховувати свої справжні почуття, щоб відповідати соціальним стандартам. Йоланта відчуває себе розірваною між любов'ю до своєї дитини та тягарем суспільних очікувань, які вимагають від неї постійної самопожертви.

Сильвія Хутнік також звертає увагу на роль жінок у професійному світі, де Йоланта стикається з економічними труднощами та гендерною дискримінацією. У посткомуністичній Польщі, де економічна нестабільність і соціальна нерівність є повсякденною реальністю, жінки часто змушені працювати на низькооплачуваних посадах, щоб забезпечити сім'ю.

Йоланта працює в перукарні, що символізує її обмежені можливості для кар'єрного зростання. Сильвія Хутнік так описує її роздуми про роботу: „*W salonie fryzjerskim czas się zatrzymuje. Codziennie te same twarze, te same rozmowy, te same żale. A ja? Ja tylko tnę, farbuję, układam. I nikt nie pyta, czego chcę ja*" [50, s. 46].

Ця цитата підкреслює відчуження Йоланти від власної праці та її прагнення до самореалізації, яке залишається непоміченим. Робота в перукарні, хоча й

забезпечує мінімальний дохід, не дає їй можливості вийти за межі ролі «обслуговуючого персоналу», що є ще одним проявом гендерної нерівності.

Одним із найпотужніших мотивів роману є боротьба Йоланти за власну ідентичність і свободу. Сильвія Хутнік зображує її як жінку, яка намагається вирватися з лещат соціальних норм і знайти власний голос. Проте цей шлях сповнений труднощів, адже суспільство постійно нагадує їй про її «місце». У момент саморефлексії Йоланта зазначає: „*Czasem myślę, że jestem jak ptak w klatce – mogę śpiewać, ale nigdy nie polecę, bo ktoś zawsze podcina mi skrzydła*" [50, s. 112].

Ця метафора птаха в клітці яскраво ілюструє внутрішній конфлікт Йоланти між прагненням до свободи та обмеженнями, накладеними суспільством. Авторка підкреслює, що боротьба за індивідуальність є не лише особистою, але й політичною, адже вона вимагає протистояння глибоко вкоріненим гендерним стереотипам.

Сильвія Хутнік використовує історію Йоланти, щоб критикувати суспільство, яке продовжує нав'язувати жінкам обмежувальні ролі. Роман показує, як економічні, соціальні та культурні фактори змушують жінок, подібних до Йоланти, постійно балансувати між власними бажаннями та зовнішніми очікуваннями. Авторка звертає увагу на те, як суспільство ідеалізує жіночу самопожертву, одночасно ігноруючи їхні індивідуальні потреби.

У романі є момент, коли Йоланта розмірковує про свою роль у суспільстві: „*Społeczeństwo chce, żeby kobieta była wszystkim – matką, żoną, pracownicą, kochanką – ale nigdy nie pyta, czy ona sama chce być sobą*" [50, s. 109]. Ця цитата є кульмінацією критики Хутнік, яка показує, як багатогранність жіночих ролей стає не можливістю, а тягарем, що пригнічує індивідуальність.

Отже, проза Сильвії Хутнік не лише висвітлює проблеми соціальних ролей жінок, але й пропонує нові способи їх осмислення. Через образи своїх героїнь письменниця деконструює традиційні ролі матері, дружини чи господині, показуючи їх як обмежувальні конструкти, що стримують жіночу

самореалізацію. Водночас вона акцентує на силі, солідарності та бунтівному дусі жінок, які прагнуть вийти за межі нав'язаних суспільством рамок. Увага Хутнік до інтерсекційності додає її творам додаткової глибини, дозволяючи розкрити складність жіночого досвіду в умовах соціальної нерівності.

Так, роман Сильвії Хутнік «Cwaniary» є ґрунтовним дослідженням соціальних ролей жінок у сучасному польському суспільстві. Через образи головних героїнь авторка показує, як жінки можуть кидати виклик традиційним гендерним стереотипам, борючись проти насильства, капіталістичної експлуатації та соціальної несправедливості. Їхня боротьба є не лише індивідуальною, але й колективною, що підкреслює важливість жіночої солідарності.

«Kieszonkowy atlas kobiet» Сильвії Хутнік є глибоким дослідженням соціальних ролей жінок у польському суспільстві, яке поєднує індивідуальні історії з ширшою критикою патріархальних структур. Через яскраві жіночі образи авторка показує, як суспільні очікування можуть маргіналізувати та обмежувати, але також як індивідуальний опір і самовираження можуть кидати виклик цим обмеженням. Використовуючи іронію, гротеск і багатий мовний стиль, Сильвія Хутнік деконструює стереотипи, пропонуючи читачеві не лише літературний, а й соціальний діалог про місце жінок у сучасному світі.

У романі «Jolanta» через образ Йоланти авторка розкриває, як традиційні уявлення про жіночу роль як доньки, матері та працівниці співіснують із прагненням до самореалізації та свободи. Авторка не лише зображує боротьбу Йоланти, але й критикує суспільство, яке продовжує обмежувати жінок через гендерні стереотипи. Роман стає закликом до переосмислення ролі жінок, пропонуючи читачам задуматися над тим, як суспільство може підтримувати їхню індивідуальність, а не лише нав'язувати традиційні очікування.

Висновки до розділу 2

Проза Сильвії Хутнік є яскравим прикладом того, як література може слугувати платформою для діалогу культур. Через образи персонажів, що перебувають на перетині ідентичностей, письменниця досліджує складність міжкультурної взаємодії, показуючи її як процес, що включає як гармонію, так і конфлікт. Використання поліфонії та нелінійної оповіді підсилює ефект діалогу, створюючи простір, де різні голоси та перспективи співіснують і взаємодіють.

Роман Сильвії Хутнік «Cwaniary» є яскравим прикладом діалогу культур, де локальна ідентичність вступає в складну взаємодію з глобалізаційними процесами, історичною пам’яттю та феміністичними ідеями. Через образи своїх героїнь С. Хутнік показує, як маргіналізовані спільноти можуть використовувати культурні ресурси для опору та самовираження.

У романі «Kiezonkowy atlas kobiet» через історії чотирьох персонажів авторка розкриває складність взаємодії між локальною польською ідентичністю та глобалізаційними впливами, між традиційними гендерними ролями та новими формами самовираження, між минулим і сучасним. Варшава як місце дії підсилює цей діалог, виступаючи простором, де ці контексти перетинаються та взаємодіють.

У романі «Obsoletki» через багатоголосся жіночих історій авторка створює простір для розмови між індивідуальними травмами та колективними наративами, між традиційними польськими цінностями та сучасними феміністичними ідеями, а також між локальним польським досвідом і глобальними дискурсами. Сильвія Хутнік закликає читачів слухати маргіналізовані голоси та переосмислити культурні норми, що визначають жіночу ідентичність.

У романі Сильвії Хутнік «Jolanta» через історію головної героїні авторка розкриває складність міжкультурної взаємодії, де історична пам’ять, етнічна різноманітність і сучасні глобалізаційні процеси переплітаються, створюючи

напругу, але водночас відкриваючи можливості для порозуміння. С. Хутнік майстерно використовує мову, простір і персонажів, щоб показати, як індивідуальна ідентичність формується на перетині різних культурних впливів. У результаті роман стає не лише історією однієї людини, але й метафорою сучасного польського суспільства, яке шукає своє місце в глобалізованому світі, не втрачаючи зв'язку з власною історією та традиціями.

Невербальні засоби у прозі Сильвії Хутнік активно залучаються для вираження національних особливостей. Через описи простору, жестів, міміки, одягу та символічних предметів письменниця створює багатошарові образи, які відображають польську ідентичність у її історичному, соціальному та культурному вимірах. Таким чином, невербальні елементи у творах Сильвії Хутнік не лише доповнюють текст, а й стають ключовим засобом розкриття національних особливостей, дозволяючи читачу глибше зрозуміти польську ідентичність і її місце в сучасному світі.

У романі Сильвії Хутнік «Cwaniary» невербальні засоби вираження – жести, міміка, одяг, міський простір і символіка – відіграють ключову роль у передачі національних особливостей Польщі. Через ці елементи авторка розкриває складність польської ідентичності, яка поєднує історичну пам'ять, релігійність, стійкість і адаптацію до сучасних викликів. Жести та міміка героїнь відображають їхній внутрішній протест і силу, одяг підкреслює контраст між традицією та глобалізацією, а міський простір Праги стає символом історичної спадщини та соціальної взаємодії.

У романі Сильвії Хутнік «Kiezonkowy atlas kobiet» невербальні засоби відіграють ключову роль у відтворенні національних особливостей польської культури. Через детальні описи Праги як символу історичної пам'яті, жести персонажів, що відображають їхню боротьбу з традиційними ролями, та символіку одягу й предметів, письменниця створює багатошаровий портрет польського суспільства на межі минулого й сучасності.

У романі «Obsoletki» через такі невербальні засоби, як бетонний ландшафт Нової Гути, порожні дитячі візочки, тремтіння рук і ритуальні пози перед вівтарем, Сильвія Хутнік розкриває складність польської ідентичності, яка балансує між посткомуністичним спадком, католицькою традицією та гендерними обмеженнями. Таким чином, роман «Obsoletki» не лише розповідає історії окремих жінок, але й створює глибокий портрет польської культури, де невербальне вираження є ключем до розуміння національних особливостей.

Проза Сильвії Хутнік не лише висвітлює проблеми соціальних ролей жінок, але й пропонує нові способи їх осмислення. Через образи своїх героїнь письменниця деконструює традиційні ролі матері, дружини чи господині, показуючи їх як обмежувальні конструкти, що стримують жіночу самореалізацію. Водночас вона акцентує на силі, солідарності та бунтівному дусі жінок, які прагнуть вийти за межі нав’язаних суспільством рамок. Увага Хутнік до інтерсекційності додає її творам додаткової глибини, дозволяючи розкрити складність жіночого досвіду в умовах соціальної нерівності.

Так, роман Сильвії Хутнік «Cwaniary» є ґрунтовним дослідженням соціальних ролей жінок у сучасному польському суспільстві. Через образи головних героїнь авторка показує, як жінки можуть кидати виклик традиційним гендерним стереотипам, борючись проти насильства, капіталістичної експлуатації та соціальної несправедливості. Їхня боротьба є не лише індивідуальною, але й колективною, що підкреслює важливість жіночої солідарності.

«Kieszonkowy atlas kobiet» Сильвії Хутнік є глибоким дослідженням соціальних ролей жінок у польському суспільстві, яке поєднує індивідуальні історії з ширшою критикою патріархальних структур. Через яскраві жіночі образи авторка показує, як суспільні очікування можуть маргіналізувати та обмежувати, але також як індивідуальний опір і самовираження можуть кидати виклик цим обмеженням. Використовуючи іронію, гротеск і багатий мовний

стиль, Сильвія Хутнік деконструює стереотипи, пропонуючи читачеві не лише літературний, а й соціальний діалог про місце жінок у сучасному світі.

У романі «Jolanta» через образ Йоланти авторка розкриває, як традиційні уявлення про жіночу роль як доньки, матері та працівниці співіснують із прагненням до самореалізації та свободи. Авторка не лише зображує боротьбу Йоланти, але й критикує суспільство, яке продовжує обмежувати жінок через гендерні стереотипи. Роман стає закликом до переосмислення ролі жінок, пропонуючи читачам задуматися над тим, як суспільство може підтримувати їхню індивідуальність, а не лише нав’язувати традиційні очікування.

ВИСНОВКИ

Міжкультурна комунікація – це складний, але ключовий процес, який потребує глибокого розуміння культурних особливостей, гнучкості та співпереживання. Вона ґрунтується на засадах чутливості до культур, активного слухання та міжкультурної компетентності, що допомагають долати бар'єри, спричинені мовними, невербальними чи ціннісними розбіжностями.

У літературознавстві міжкультурна комунікація відображає динаміку глобальних культурних процесів. Сучасні методи її дослідження поєднують постколоніальні, транскультурні, семіотичні та наративні підходи, що дозволяють глибше осмислити літературу як арену діалогу між культурами. Інтеграція традиційних і цифрових методів розширює інструментарій літературознавців, відкриваючи нові можливості для аналізу. У глобалізованому світі міжкультурна комунікація є важливим інструментом для розуміння культурного розмаїття та його відображення в літературі, сприяючи створенню більш інклюзивного літературного дискурсу.

У культурології міжкультурна комунікація використовує різноманітні підходи – від етнографії до аналізу великих даних – для вивчення впливу культурних контекстів на комунікативні процеси. Глобалізація, технологічний прогрес і етичні виклики спонукають до переосмислення традиційних методів і пошуку нових шляхів аналізу.

Моделі міжкультурної комунікації є важливими для розуміння впливу культурних відмінностей на людську взаємодію. Вони допомагають пояснити причини непорозумінь і розробити стратегії їх подолання. Від контекстуального підходу Голла до моделі культурного інтелекту (CQ) ці теоретичні рамки пропонують різноманітні перспективи для аналізу. У сучасному світі, де міжкультурні контакти стають дедалі інтенсивнішими, ці моделі є незамінними

для дослідників і практиків, які прагнуть ефективної взаємодії в глобалізованому суспільстві.

Література відіграє ключову роль у відображенні міжкультурних взаємодій, виступаючи як хроніка, діалог, критика та засіб формування свідомості. Вона документує історичні й сучасні міжкультурні контакти, створює простір для емпатії, аналізує конфлікти та пропонує шляхи їх вирішення. У глобалізованому світі література залишається важливим інструментом осмислення складних міжкультурних процесів, сприяючи формуванню більш толерантного суспільства. Через художні образи та наративи вона не лише відображає реальність, а й впливає на неї, закликаючи до діалогу, рефлексії та поваги до інакшості.

Сучасна польська та українська література слугує важливим засобом міжкультурної комунікації, відображаючи спільну історію, виклики та створюючи нові наративи для взаєморозуміння. Теми історичної пам’яті, пограниччя, міграції та перекладу формують основу для діалогу між цими культурами.

Проза Сильвії Хутнік є прикладом того, як література може стати платформою для міжкультурного діалогу. Через образи персонажів, що балансують між різними ідентичностями, письменниця досліджує складність міжкультурної взаємодії, показуючи її як процес, що поєднує гармонію та конфлікт. Поліфонія та нелінійна оповідь посилюють ефект діалогу, створюючи простір для співіснування різних голосів і перспектив.

У романі «Cwaniary» Сильвія Хутнік досліджує діалог культур, де локальна ідентичність взаємодіє з глобалізаційними процесами, історичною пам’яттю та феміністичними ідеями. Через образи героїнь письменниця показує, як маргіналізовані спільноти використовують культурні ресурси для опору та самовираження.

У «Kieszonkowy atlas kobiet» через історії чотирьох персонажів авторка розкриває складність взаємодії між локальною польською ідентичністю та глобалізаційними впливами, між традиційними гендерними ролями та новими формами самовираження. Варшава як місце дії підсилює цей діалог, виступаючи простором перетину культурних контекстів.

У романі «Obsoletki» через багатоголосся жіночих історій Хутнік створює простір для діалогу між індивідуальними травмами та колективними наративами, між традиційними польськими цінностями та сучасними феміністичними ідеями, а також між локальним досвідом і глобальними дискурсами. Авторка закликає слухати маргіналізовані голоси та переосмислювати культурні норми, що формують жіночу ідентичність.

У «Jolanta» через історію головної героїні Сильвія Хутнік розкриває складність міжкультурної взаємодії, де історична пам'ять, етнічна різноманітність і глобалізаційні процеси створюють напругу, але й відкривають можливості для порозуміння. Мова, простір і персонажі роману ілюструють, як індивідуальна ідентичність формується на перетині культурних впливів, роблячи твір метафорою сучасного польського суспільства, яке шукає баланс між традиціями та глобалізацією.

Невербальні засоби в прозі Сильвії Хутнік відіграють важливу роль у вираженні національних особливостей. Через описи простору, жестів, міміки, одягу та символічних предметів письменниця створює багатошарові образи, що відображають польську ідентичність у її історичному, соціальному та культурному вимірах. У «Cwaniary» жести, міміка, одяг і міський простір Праги передають національні особливості, поєднуючи історичну пам'ять, релігійність і адаптацію до сучасних викликів. У «Kieszonkowy atlas kobiet» описи Праги, жести та символіка одягу створюють портрет польського суспільства на межі минулого й сучасності. У «Obsoletki» бетонний ландшафт Нової Гути, порожні візочки та ритуальні пози розкривають складність польської ідентичності, що

балансує між посткомуністичним спадком, католицькою традицією та гендерними обмеженнями.

Проза Сильвії Хутнік не лише висвітлює проблеми соціальних ролей жінок, а й пропонує нові способи їх осмислення. Через образи героїнь письменниця деконструює традиційні ролі матері, дружини чи господині, показуючи їх як обмежувальні конструкти. Водночас вона підкреслює силу, солідарність і бунтівний дух жінок, які прагнуть вийти за межі суспільних рамок. Інтерсекційність у творах Хутнік додає глибини, розкриваючи складність жіночого досвіду в умовах соціальної нерівності.

У «Cwaniary» Хутнік досліджує соціальні ролі жінок у сучасному польському суспільстві, показуючи, як вони кидають виклик гендерним стереотипам, борючись із насильством, капіталістичною експлуатацією та соціальною несправедливістю. Їхня боротьба підкреслює важливість жіночої солідарності. У «Kieszonkowy atlas kobiet» через яскраві жіночі образи авторка критикує патріархальні структури, використовуючи іронію, гротеск і багатий мовний стиль для деконструкції стереотипів. У «Jolanta» через образ головної героїні письменниця розкриває конфлікт між традиційними жіночими ролями та прагненням до самореалізації, закликаючи до переосмислення суспільних очікувань і підтримки жіночої індивідуальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.Аксьонова В. Міжкультурна комунікація в умовах сучасного діалогу культур. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії і практики*. 2011. Вип. 50. С. 143–154.

2.Астаф'єв О. Діалог культур. К.: ВПЦ «Київський університет», 2018. 140 с.

3.Бахов І. С. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу культур. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. № 2. С. 34-43.

4.Бойчук В. С. Міжкультурна комунікація як наукова проблема: напрями дослідження. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка* : Педагогічні науки. 2023. № 1 (355), лютий. С.161-172.

5.Булава Н. Формування міжкультурної комунікації як необхідної складової мовної підготовки студентів-іноземців. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація». Херсон : Херсонський державний університет, 2016. Вип. 6. С.54–59.

6.Гасюк Н. В. Вірстюк О. Д., Куцела М. М. Міжкультурна комунікація у сучасному бізнес середовищі. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Т. 1, Вип. 34. С. 130-135.

7.Гомотюк О. Комунікації в освіті: історія, теорія, практика. Тернопіль, 2020. 207 с.

8.Грабович Г. Польсько-українські літературні взаємини : питання культурної перспективи. *До історії української літератури. Дослідження, есеї, полеміка*. Київ: Критика, 2003. С.129–156.

9.Гутиряк О. Міжкультурна комунікація: до визначення поняття. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип 47, Т. 2. С. 206-209.

10.Демчук О. Міжкультурна комунікація в есеїстиці Василя Махна. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»:* серія «Філологія». 2022. Вип. 13 (81). С. 271-273.

11.Денізджі О. М., Сокол М., Царик О. Комунікативна культура в умовах цифровізації та медіатизації. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Філологія, 2023. Вип. 2 (7). С. 25-33.

12.Єфімова О., Жицька С., Химай Н., Браєвська А. Міжкультурна комунікація в умовах глобалізаційних процесів у розвитку сучасного світу. *InterConf*. 2021. Vol. 42. P. 343-348.

13.Кірея Г. І. Національно-культурне навантаження антропонімів художнього твору жанру фентезі. *Актуальні проблеми сучасної іноземної філології.* Рівне: РДГУ, 2017. С. 188–192.

14.Колесник О. С. Зіставний аналіз семантики номінацій екстеріорних сил у контексті міфопоетичної картини світу (на матеріалі давньоанглійського епосу та сучасних творів жанру фентезі). *Філологічні науки*. Суми, 2002. С. 41–47.

15.Колінько М. Топологія міжкультурної комунікації : дис. … канд. пед. наук : 09.00.03. Вінниця ; Київ, 2019. 401 с.

16.Корнієнко А. І., Бугайова В. М. Ідіостиль автора: мовно-літературознавчий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2016. № 25. Т. 1. С. 36–38.

17.Кочерга С. Пограниччя як текст: ретроспекція сучасної романістики. Геопоетичні студії. *Науковий альманах. Феномен місця* / за ред. Х. Семерин. Острог : Видавництво НаУОА. 2020. Вип. 5. С. 6–15.

18.Кочерган М. Н. Національні семантичні асоціації та символи в контексті міжкультурної комунікації. *Наук. вісн. каф. ЮНЕСКО Київ. держ. лінгвіст. ун-ту*. 2000. Вип. 3. С. 39–42.

19.Кучменко Е. М., Кучменко Б. А. Сучасні тенденції міжкультурного спілкування. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2010. № 7. С. 525–535.

20.Лавський Я.. Іронія. Історія. Геополітика. Польсько-українські літературні студії. Пер. з пол. К.: Талком, 2018. 366 с

21.Лефтерова О. М. Фонова інформація як стилеутворююча категорія та її роль у структурі авторського тексту. *Studia Linguistica*. 2012. Вип. 6. С. 275–283.

22.Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу. *Мовознавство*. 2004. № 5–6. С. 36–41.

23.Максимович О. В. Міжкультурна комунікація як предмет міждисциплінарного теоретизування. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2017. Вип. 39. С. 85-90.

24.Макух-Федоркова І. Міжкультурне значення комунікації у контексті глобалізаційних процесів. Історична панорама. Історія. 2015. Вип. 20. С. 96–108

25.М'язова І. Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація». *Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2006. № 8. С. 108-113.

26.Огуй О. Д. Мовна картина світу: проблема організації складників. *Мовознавство*. 2013. № 4. С. 15–26.

27.Павлишенко О. Маркери авторського ідіолекта в лексико-семантичних полях дієслів англомовної художньої прози. *Мова і культура*. 2004. Вип. 7. Т. 4. Ч. 2. С. 314–315.

28.Радишевський Р. Українська полоністика: проблеми, школи, сильветки. К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. 620 с.

29.Радишевський Р. Українська школа в польському романтизмі: феномен пограниччя. К.: Талком, 2018. 704 с.

30.Слющинський Б. Міжкультурна комунікація як регулятор міжособистісних відносин суспільства. *Нова парадигма*. 2016. № 130. С. 82–91.

31.Совтис Н. Художній текст як відображення мовної картини світу. *Київські полоністичні студії*. 2013. Т. 22. С. 476–479.

32.Солодка А. Культурний інтелект. Монографія. Миколаїв: ФОП Швец В. М. 2016. 244 с.

33.Сухомлинов О. Етнокультурний дискурс у літературі польсько-українського пограниччя XX століття. Донецьк: ЛАНДОН XXI, 2012. 376 с.

34.Сухомлинов О. Культурні пограниччя і новий погляд на стару проблему. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток Лтд», 2008. 212 с.

35.Сучасний фемінізм говорить про те, що кожна жінка має право вибору, ким їй бути і як їй жити. URL: https://dzerkalo.media/news/suchasniy-feminizm-govorit-pro-te-scho-kojna-jinka-mae-pravo-viboru-kim-iy-buti-i-yak-iy-jiti---intervyu-z-olgoyu-dyachuk (дата звернення 01.08.2025).

36.Тинний В. І. Особливості формування міжкультурної комунікації засобами інформаційнокомунікаційних технологій. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ* : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 05 березня 2016 р.). Київ : КНЕУ, 2016. С. 124–127.

37.Шайгородський Ю. Ж. Ціннісний конструкт мужкультурної комунікації. URL: http://www.ukr-socium.org.ua/Arhiv/Stati/1.2002/41-48.pdf (дата звернення 27.08.2025).

38.Шкоріна І. М. Національно-мовні картини світу: погляд О. О. Потебні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* 2019. № 74. С. 43-46.

39.Arasaratnam L. A., Doerfel M. L. Intercultural communication competence: Identifying key components from multicultural perspectives. *International Journal of Intercultural Relations*. 2005. Iss. 29(2). Pp. 137–163.

40.Bartmiński J. Językowe podstawy obrazu świata. Lublin: UMCS, 2012. 328 s.

41.Bartmiński J., Tokarski R. Definicja semantyczna: czego i dla kogo? *O definicjach i definiowaniu* / red. J. Bartmiński, R. Tokarski. Lublin: UMCS,1993. S. 47–61.

42.Berry J. W. Acculturation: living successfully in two cultures. *Int J Intercult Relat*. 2005. Vol. 29(6). P. 697-712.

43.Bielińska-Gardziel I. Problem przystawalności definicji leksykograficznych do innych danych zawartych w słownikach (na przykładzie pojęć z pola rodziny). *Etnolingwistyka a leksykografia*. Tom poświęcony Profesorowi Jerzemu Bartmińskiemu / Pod red. W. Chlebdy. Opole, 2010. S. 83–92.

44.Brzezowska M. Autostereotyp Polaka w wybranych podręcznikach języka polskiego dla cudzoziemców. *Postscriptum Polonistyczne*. 2008. № 1 (13). S. 47–62. 105.

45.Brzozowska D. Sterotypes in Polish three nation jokes. *Poland, Estonia. Creativity and tradition* / Pod red. D. Brzozowskiej, L. Lainetse. Tartu, 2012. S. 21– 31.

46.Brzozowska D. Zmienność i trwałość stereotypów w dowcipach – na przykładzie tekstów o naukowcach. *70 współczesnej polszczyzny. Zjawiska. Procesy. Tendencje* / Pod red. A. Dunin-Dutkowskiej, A. Małyski. Lublin, 2013. S. 603–614.

47.Byram M. Assessing intercultural competence in language teaching. *Sprogforum*. 2000. Iss. 18(6). Pp. 8–13.

48.Chlebda W. Stereotyp jako jedność języka, myszlenia i działania. *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: teoria, metodologia, analizy empiryczne*. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, 1998. S. 31–41.

49.Chutnik S. Cwaniary, Warszawa: Świat Książki, 2013.

50.Chutnik S. Kieszonkowy atlas kobiet, Kraków: Korporacja Ha!art, 2008.

51.Chutnik S. Obsoletki. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2010.

52.Chutnik S. Jolanta. Kraków: Wydawnictwo Znak, 2015.

53.Edukacja międzykulturowa – idée, koncepcje, inspiracje / P. Borza, K. Rejman, W. Błażejewski, B. Rejman. Jarosław, 2018. 100 s.

54.Hall E. T. Beyond Culture. New York: Doubleday, 1976. 298 p.

55.Hofstede G. Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations. USA, California: SAGE Publications, 1984. 595 p.

56.Lisica J. Aksjomatyczna interpretacja komunikacji międzykulturowej. URL:http://studiapelplinskie.pl/attachments/article/9/2017-12%20Lisica.pdf (дата звернення 27.08.2025).

57.Paleczny T. Komunikacja międzykulturowa w globalizającym się świecie. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/214931717.pdf (дата звернення 27.08.2025).

58.Samovar L. A., Porter R. E., McDaniel E. R. Intercultural Communication: A Reader. Boston : Wadsworth, 2012. 518 p.

59.Sawyer R., Chen G. M. The Impact of Social *Media on Intercultural Adaptation. Intercultural Communication Studies*. 2010. Vol. 21, no. 2. Pp. 151–169.

60.Seyfi M., Güven D. Influence of new media on intercultural communication: an example of an Erasmus student. I*NFORMACIJOS MOKSLAI.* 2016. Iss. 74. Pp. 24–37.

61.Ting-Toomey S. Communicating Across Cultures. New York : The Guilford Press, 1999. 310 p.

62.Tworca Sylwia Chutnik. URL: https://culture.pl/pl/tworca/sylwia-chutnik (дата звернення 29.05.2025).

63.Uliasz St. Obraz Ukraińców i Ukrainy w literaturze polskiej. Rzeszów : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, 1993. 26 s.

64.Wejbert-Wąsiewicz E. I.. Feminizm w polskiej literaturze kobiet. URL: http://artes.annales.umcs.pl (дата звернення 20.06.2025).

65.Weng L. Intercultural communication for everyday life. *Language and Intercultural Communication*. 2015. Vol. 15(4). P. 622- 627.

66.Wooley S. Constantly connected: The impact of social media and the advancement in technology on the study abroad experience. *Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*. 2013. Vol. 4.2.

67.Zięba A., Język a kultura. Komunikacja werbalna w wybranych polskich, brytyjskich i amerykańskich programach telewizyjnych, http://www.staff.amu.edu.pl/~~inveling/pdf/Anna_Zieba_inve16.pdf(дата звернення 27.08.2025).

Декларація

академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, *Муравіна Олена Володимирівна*, студентка 2-го курсу, форми навчання *денної* , факультету *філологічного* спеціальності *035 "Філологія"* спеціалізації *"Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша - польська"* освітньої програми *"Переклад (та міжкультурні комунікації»,*

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Проблеми міжкультурної комунікації в прозі С.Хутнік» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

19.01.2026 р. _____ Муравіна Олена Володимирівна

19.01.2026 р. _____ Мацегора Іван Леонідович